RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

गुरूवार, १८ डिसेंबर २०२५ | वर्ष : ५ | अंक : २६९ | दैनिक | किंमत : ₹५/-

Thursday, 18 December 2025 | Year : 5 | Issue : 269 | Daily | Rate: Rs. 5/-

भाजपला मनरेगा पचवता आला नाही ...

बेंगळूरू : नॅशनल हेराल्ड प्रकरणात केंद्र सरकारच्या निर्णयाविरोधात आणि महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा (मनरेगा) चे नाव बदलून व्हीबी-जी रामजी करण्याच्या निर्णयाविरोधात कर्नाटक काँग्रेस नेत्यांनी बुधवारी बेळगावीतील सुवर्णा सौधा येथील गांधी पुतळ्याजवळ निदर्शने केली. मुख्यमंत्री सिद्धरामय्या आणि उपमुख्यमंत्री डीके शिवकुमार या निदर्शनात सहभागी झाले होते. निषेधादरम्यान, उपमुख्यमंत्री डीके शिवकुमार म्हणाले की नॅशनल हेरॉल्ड हे भारताच्या स्वातंत्र्य चळवळीशी जोडलेले आहे. **'नॅशनल हेरॉल्ड हे देशाचे गौरव आहे, स्वातंत्र्य चळवळीदरम्यान जवाहरलाल नेहरूंनी स्थापन केले होते,'** असे ते म्हणाले आणि या प्रकरणात केंद्रीय एजन्सींच्या कृतींवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले. या निदर्शनांमध्ये मनरेगा नाव बदलण्याच्या केंद्राच्या निर्णयाला विरोध देखील होता. काँग्रेस नेत्यांनी भाजपच्या नेतृत्वाखालील सरकारच्या मनरेगा रद्द करण्याच्या निर्णयाला महात्मा गांधींचा अपमान म्हटले आणि समाज कल्याण योजना कमकुवत केल्याचा आरोप केला. कर्नाटकचे मंत्री एम.बी. पाटील म्हणाले, 'महात्मा गांधी हे राष्ट्रपिता आहेत. स्थानिकांना रोजगार देणारा हा एक यशस्वी कार्यक्रम होता, जो मनमोहन सिंग, सोनिया गांधी आणि राहुल गांधी यांच्या नेतृत्वाखाली सुरू करण्यात आला होता. भाजपला तो पचवता आला नाही आणि त्यांनी त्याचे नाव बदलले.'

सरकारच्या नवीन विधेयकात काय आहे?

लोकसभेत कृषीमंत्र्यांनी सादर केलेल्या या विधेयकात ग्रामीण घरातील प्रत्येक प्रौढ सदस्याला, जे अकुशल शारीरिक श्रम करण्यास इच्छुक आहेत, त्यांना सध्याच्या 100 दिवसांच्या ऐवजी 125 दिवसांच्या वेतन रोजगाराची हमी देण्यात आली आहे. विधेयकाच्या कलम 22 नुसार, केंद्र सरकार आणि राज्य सरकारांमधील निधी वाटपाचा आराखडा 60-40 असेल, तर ईशान्येकडील राज्ये, हिमालयीन राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांसाठी (उत्तराखंड, हिमाचल प्रदेश आणि जम्मू आणि काश्मीर) तो 90-10 असेल. विधेयकाच्या कलम 6 नुसार राज्य सरकारांना आर्थिक वर्षात, पेरणी आणि कापणीच्या मुख्य कृषी हंगामांसह, 60 दिवसांपर्यंतचा कालावधी आगाऊ सूचित करण्याची परवानगी आहे, जेव्हा विधेयकाअंतर्गत कोणतेही काम केले जाणार नाही किंवा केले जाणार नाही.

> आताच्या घडीला देशातील अनेक राज्यांमध्ये मतदारयाद्या पुनरीक्षण प्रक्रिया सुरू आहे. या प्रक्रियेवरून विरोधक केंद्रीय निवडणूक आयोगावर टीका करत आहेत. तर या प्रक्रियेच्या तणावामुळे काही जणांनी जीवन संपवल्याच्या घटनाही समोर आल्या. या प्रकरणी सर्वोच्च न्यालालयात सुनावणी सुरू असून, अनेक महत्त्वाचे निर्देश देण्यात आले आहेत. याच SIR प्रक्रियेबाबत माजी केंद्रीय निवडणूक आयुक्त डॉ. एस.वाय. कुरेशी यांनी नाराजी व्यक्त करत निवडणूक आयोगालाच कानपिचक्या दिल्या. निवडणूक आयोगावर कोणतीही टीका होते, तेव्हा मला अतिशय दुःख होते, वेदना होतात आणि कुणीतरी जोरात फटकारल्यासारखे वाटते. देशात सुरू असलेल्या SIR प्रक्रियेवर बोलतांना माजी निवडणूक आयुक्त कुरेशी म्हणाले की, निवडणूक आयोगाकडून आताच्या घडीला सुरू असलेली SIR ची प्रक्रिया अनावश्यक आणि लोकांचे शोषण करणारी आहे. मतदारयाद्यांमध्ये 99 टक्के अचूकता येण्यासाठी 30 वर्षांचा कालावधी लागला. अधिकाऱ्यांनी असे म्हटले होते की, आता यापुढे भविष्यात SIR प्रक्रिया राबवावी लागणार नाही, कारण मतदारयाद्या डिजिटल स्वरूपात येतील. असे ठरवण्यात आले की, आम्ही मतदारयाद्या घेऊन तुमच्याकडे येऊ. तुमच्या घराचा पत्ता, कुटुंबातील व्यक्ती, मतदारांची संख्या यांची माहिती देऊ आणि तुम्हाला त्यावर काही आक्षेप आहे का, ते तपासू. त्यावेळेस तुम्हाला काही बदल करायचे असतील, तर तुम्ही करू शकता. अशा प्रकारे मतदारयाद्या अचूक करण्यासाठी पावले उचलली जातील. परंतु, आता सुमारे 8 कोटी लोक या प्रक्रियेसाठी वणवण करत आहेत. आता ते परदेशी नागरिकांचा शोध घेत आहेत. या सगळ्या प्रक्रियेत केवळ 500 परदेशी नागरिक आढळून आले. त्यातील 150 बांगलादेशचे होते आणि 350 नेपाळी हिंदू महिल्या आढळल्या, ज्या लग्न करून आल्या होत्या.

संसदेत अणुऊर्जा विधेयकावर टीका

नवी दिल्ली : अणुऊर्जा राज्यमंत्री डॉ. जितेंद्र सिंह यांनी बुधवारी लोकसभेत अणुऊर्जेचा शाश्वत वापर आणि प्रगती विधेयक, 2025 सादर केले. बुधवारी लोकसभेने हे विधेयक मंजूर केले. विधेयकावरील चर्चेदरम्यान काँग्रेस नेते शशी थरूर यांनी तीव्र नाराजी व्यक्त केली. काँग्रेस खासदार शशी थरूर यांनी अणुऊर्जा विधेयकावर मोदी सरकारवर टीका करताना म्हटले की, शांती विधेयक धोकादायक उडी आहे. काँग्रेस खासदार शशी थरूर यांनी बुधवारी सरकारच्या अणुऊर्जा विधेयकाला पुरेशा सुरक्षा उपायांशिवाय उचललेले धोकादायक पाऊल म्हटले. पैशाचा पाठलाग सार्वजनिक सुरक्षा, पर्यावरण संरक्षण आणि पीडितांना न्याय मिळण्याची गरज या गोष्टींना मागे टाकू शकत नाही यावर थरूर यांनी भर दिला. काँग्रेस खासदार शशी थरूर यांनी लोकसभेत 'भारत परिवर्तनासाठी अणुऊर्जेचा शाश्वत वापर आणि प्रगती' विधेयकावरील चर्चेत भाग घेतला. त्यांनी असा दावा केला की प्रस्तावित कायदा अपवादांनी भरलेला आहे, त्यात अत्यधिक विवेक आहे आणि तो सार्वजनिक कल्याणाबाबत मोठ्या प्रमाणात उदासीन आहे. 'मला खात्री नाही की हे अणु विधेयक आहे की काही अस्पष्ट विधेयक आहे,' ते म्हणाले. माजी केंद्रीय मंत्री म्हणाले की शांती विधेयक हे अपुरे संरक्षणासह खाजगीकरण केलेल्या अणुविभागाच्या विस्ताराकडे एक धोकादायक पाऊल आहे. तिरुअनंतपुरमचे खासदार थरूर म्हणाले, 'शांती नावाचा अर्थ शांतता आणि स्थिरता आहे. टाळता येण्याजोग्या आपत्तीनंतर हे नाव क्रूर विडंबन बनू नये याची खात्री करूया. भारताचे रूपांतर करण्याचे आश्वासन भारताला कलंकित करण्याच्या जोखमीशी जोडले जाऊ नये.'

नितीश कुमारांच्या 'त्या' व्हिडिओवर आदित्य ठाकरेंचा संताप

मुंबई : बिहारचे मुख्यमंत्री नितीश कुमार यांचा एक व्हिडिओ सोशल मीडियावर चांगलाच व्हायरल झाला आहे. बिहारचे मुख्यमंत्री नितीश कुमार एका बुरखाधारी मुलीच्या चेहऱ्यावरील बुरखा ते स्वतःच्या हाताने खाली सरकवत असल्याचे दिसून येत आहे. या प्रकारानंतर राजकीय वर्तुळातून जोरादार टीका केली जात आहे. महाराष्ट्रातून देखील नितीश कुमार यांच्या या कृतीवर टीका केली जात आहे. तर काही नेत्यांकडून नितीश कुमारांची पाठराखण करण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. यादरम्यान शिवसेना (ठाकरे) पक्षाचे नेते आदित्य ठाकरे यांनी सोशल मीडियावर एक पोस्ट लिहित तीव्र आक्षेप नोंदवला आहे. आदित्य ठाकरेंनी त्यांच्या पोस्टमध्ये कठोर शब्दात टीका केली आहे. मुख्यमंत्री पदावर असलेल्या एका जबाबदार प्रौढ व्यक्तीने असे कृत्य करणे लाजिरवाणी बाब असून असे करण्याचा अधिकार कोणालाही नाही असे अदित्य ठाकरे यांनी ठणकावून सांगितले आहे.

दुसऱ्या कुठल्याही देशात, सत्ताधारी व्यवस्थेने अशा कृत्याबद्दल शिक्षा दिली असती, या कृत्यावर माध्यमांनी कठोर टीका केली असती आणि लाज बाळगून व्यक्तीने सार्वजनिक जीवनातून निवृत्ती घेतली असती.

हिजाब असो, घुंघट असो, मास्क असो किंवा त्या महिलेने इतर काही परिधान केलेले असो, कोणालाही तिला स्पर्श करण्याचा किंवा ते काढण्याचा किंवा तिला ते परिधान करायला लावण्याचा अधिकार नाही.

सर्वात घृणास्पद म्हणजे कोणीतरी याचे 'पित्यासमान' म्हणत समर्थन करणे किंवा एका मंत्र्याने म्हणणे की 'फक्त नकाबला तर स्पर्श केला, जर त्यांनी इतरत्र स्पर्श केला असता तर काय झाले असते?' ते तुमच्यासाठी पित्यासमान असतील, तिच्यासाठी नाहीत! आणि जरी ते असते, तरी त्यांना असे करण्याचा कोणताही अधिकार मिळत नाही.

जर ही राजकारणाची पातळी असेल आणि तुम्हाला ती मान्य असेल, तर लक्षात ठेवा, हे आज त्यांच्याबरोबर झाले असले तरी उद्या हे तुमच्यापर्यंत पोहचेल. जेव्हा तुम्ही दुसऱ्यावर अन्याय होत आहे असे समजून त्यांच्यासाठी आवाज उठवत नाहीत, तेव्हा अन्याय तुमच्यापर्यंत पोहचेल आणि तुम्ही त्याविरोधात आवाज उठवू शकणार नाहीत.

लालू प्रसाद यादव यांच्या राजद पक्षाने म्हणजेच आरजेडीने हा व्हिडिओ पोस्ट केला आहे. ज्यामध्ये, हिजाब परिधान केलेल्या एका महिलेच्या चेहऱ्यावरील हिजाब बाजूला काढतांना मुख्यमंत्री नितीश कुमार दिसून येतात. नितीश कुमारांना हे काय झालंय? त्यांची मानसिक स्थिती आता अतिशय दयनीय झाली आहे, किंवा नितीश बाबू 100 टक्के संघी बनले आहेत, अशी बोचरी टीका राजद पक्षाने केली आहे. तर, काँग्रेसनेही या व्हायरल व्हिडिओवरुन संताप व्यक्त करत, हे कृत्य माफी योग्य नाही असे म्हटले आहे.

> एका प्रौढ आणि मुख्यमंत्र्यासारख्या जबाबदारीच्या पदावरील व्यक्तीने बुरख्याला स्पर्श करणे ही अत्यंत लाजिरवाणी गोष्ट आहे.
>
> – आदित्य ठाकरे

भारतात उत्पादनात घट, अर्थपूर्ण परिसंस्था निर्माण करण्याची गरज : राहुल गांधी

नवी दिल्ली : काँग्रेस नेते आणि लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी म्हणाले की, उत्पादन क्षेत्र हे मजबूत अर्थव्यवस्थांचा कणा आहे, परंतु दुर्दैवाने, भारतात ते सातत्याने कमकुवत होत आहे. जलद आर्थिक विकासासाठी देशाने एक अर्थपूर्ण आणि मजबूत उत्पादन परिसंस्था विकसित केली पाहिजे यावर त्यांनी भर दिला. राहुल गांधी यांनी जर्मनीच्या दौऱ्यादरम्यान हे विधान केले. म्युनिकमधील बीएमडब्ल्यू वेल्ट आणि बीएमडब्ल्यू प्लांट म्युनिकच्या मार्गदर्शित दौऱ्यानंतर त्यांनी सोशल मीडियावर आपले अनुभव शेअर केले.

असे ते म्हणाले. बीएमडब्ल्यूचे जागतिक दर्जाचे उत्पादन जवळून पाहणे हा एक अद्भुत अनुभव असल्याचे त्यांनी सांगितले. बीएमडब्ल्यूच्या भागीदारीत विकसित केलेली टीव्हीएस मोटर कंपनीची 450 सीसी मोटरसायकल पाहणे हे या भेटीचे एक वैशिष्ट्य होते. जर्मनीमध्ये भारतीय अभियांत्रिकीचे प्रदर्शन पाहणे हा अभिमानाचा क्षण असल्याचे सांगून राहुल गांधी म्हणाले. तुम्हाला सांगतो की राहुल गांधी हे पुरोगामी आघाडीच्या निमंत्रणावरून जर्मनीच्या दौऱ्यावर गेले आहेत. या दरम्यान ते भारतीय प्रवासी समुदायाशी संवाद साधतील आणि जर्मन सरकारच्या मंत्र्यांनाही भेटतील. राहुल गांधी 15 ते 20 डिसेंबर दरम्यान जर्मनीच्या दौऱ्यावर आहेत, या दरम्यान ते तेथे राहणाऱ्या भारतीय समुदायाच्या लोकांना आणि जर्मन सरकारच्या मंत्र्यांनाही भेटतील.

> मजबूत अर्थव्यवस्था उत्पादनावर बांधल्या जातात. परंतु भारतात उत्पादन घटत आहे. जर आपल्याला विकासाला गती द्यायची असेल, तर आपल्याला अधिक उत्पादन करावे लागेल, एक मजबूत उत्पादन परिसंस्था तयार करावी लागेल आणि मोठ्या प्रमाणात दर्जेदार रोजगार निर्माण करावे लागतील.
>
> – राहुल गांधी

19 डिसेंबरला राजकीय भूकंप?

मुंबई : महाराष्ट्रात आज दिवसभरात अनेक महत्वाच्या राजकीय घडामोडी घडल्या. शिवसेनेचे खासदार संजय राऊत यांनी पत्रकार परिषद घेत माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांचा 19 डिसेंबरला राजकीय भूकंप होण्याची शक्यता असल्याच्या दाव्यावर वक्तव्य केले आहे. कोकाटे यांचे मंत्रिपद जाण्याची शक्यता असल्याने माजी मंत्री धनंजय मुंडे यांची वापसी होणार का? अशी चर्चा रंगली आहे. पिंपरी चिंचवडमध्ये भाजपाच्या तीन आणि शिंदे शिवसेनेच्या एक अशा चार माजी नगरसेवकांनी राष्ट्रवादीत प्रवेश केला आहे. मुख्यमंत्री फडणवीस यांच्या मंत्रिमंडळातील राज्याचे आदिवासी विकास मंत्री प्रा. अशोक उईके यांच्यावर 'भूमाफिया' असल्याचा गंभीर आरोप करण्यात आला आहे. शिवसेनेचे खासदार संजय राऊत यांनी पत्रकार परिषद घेत माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांचा 19 डिसेंबरला राजकीय भूकंप होण्याची शक्यता असल्याच्या दाव्यावर वक्तव्य केले आहे. ते म्हणाले, ***'19 डिसेंबरला स्फोट होणार आहे, त्याचा केंद्रबिंदू अमेरिकेत आहे. भारतासंदर्भातील माहिती दिली जाईल, ती माहिती अंधभक्तांना कोमात पाठवणारी आहे. त्यात कितीही प्रयत्न केला तरी त्यांना सत्तेत राहता येणार नाही.'*** येत्या 19 डिसेंबर रोजी काहीतरी मोठी घडामोड घडेल आणि त्यामुळे मराठी माणूस देशाचा पंतप्रधान होऊ शकेल, असा दावा चव्हाण यांनी काही दिवसांपूर्वी केला होता. चव्हाण यांनी अमेरिकेतील एका कायद्याचा संदर्भ देत सांगितले होते की, 19 डिसेंबर रोजी अमेरिकेच्या संसदेत एफस्टीन नावाच्या व्यक्तीशी संबंधित एका प्रकरणात मोठी माहिती जाहीर होणार आहे. या माहितीमुळे काही मोठ्या नेत्यांची नावे समोर येण्याची शक्यता असून याचा परिणाम भारताच्या राजकारणावरही होऊ शकतो.

महत्त्वाच्या बातम्या

मंत्री माणिकराव कोकाटे यांच्या अडचणीत वाढ

मुंबई : महाराष्ट्राचे क्रीडामंत्री आणि राष्ट्रवादी काँग्रेसचे नेते माणिकराव कोकाटे यांच्या अडचणीत वाढ झाली आहे. 1995 च्या फसवणूक आणि बनावटगिरी प्रकरणात नाशिकच्या सत्र न्यायालयाने त्यांची दोन वर्षांची शिक्षा कायम ठेवली आहे. नाशिक न्यायालयाने कोकाटे यांच्याविरुद्ध अटक वॉरंटही जारी केले आहे. कोकाटे यांनी बुधवारी मुंबई उच्च न्यायालयात याचिका दाखल केली, ज्याची सुनावणी शुक्रवारी होणार आहे. कोकाटे यांचे वकील अनिकेत निकम यांनी न्यायमूर्ती आर.एन. लड्डा यांच्या एकल खंडपीठासमोर याचिका मांडली आणि तातडीने सुनावणीची मागणी केली. त्यांनी उच्च न्यायालयाला माहिती दिली की कोकाटे हे त्यांचे मंत्रिपद गमावणार आहेत आणि नाशिक सत्र न्यायालयाने दंडाधिकारी न्यायालयाच्या शिक्षेचा आदेश कायम ठेवत शिक्षेला स्थगिती दिली आहे. उच्च न्यायालयाने शुक्रवारी शिक्षेला स्थगिती देण्याची कोकाटे यांची याचिका विचारात घेण्याचे सांगितले.

बंदोबस्ताच्या ओझ्याखाली दबली पोलिसांची सुट्टी

नागपूर : महालमध्ये उसळलेल्या जातीय संघर्षानंतर पोलीस दलात सेवा देणाऱ्यांच्या मनुष्यबळाला बंदोबस्ताच्या ताणाचा धक्का बसला आहे. त्यात कधी सण-उत्सव, कधी अतिमहत्वाच्या व्यक्ती, निवडणुका, आपत्कालीन परिस्थिती, सांस्कृतिक कार्यक्रम तर कधी मोर्चे आणि तर कधी विधिमंडळ हिवाळी अधिवेशन अशा सर्वच आघाड्यांवर अहोरात्र बंदोबस्त तैनात केला जातो. त्यामुळे राज्यातील पोलिस कर्मचाऱ्यांवर अन्याय होत असल्याचे उघड झाले आहे. जून 2023 पासून नागपूर पोलीस दलाच्या साप्ताहिक रजांचे देयक अद्याप अदा करण्यात आलेले नाही. दोन वर्षांहून अधिक काळ प्रलंबित असलेल्या या रकमेमुळे पोलिस दलात असंतोष आणि नाराजी खदखदत आहे. कर्मचाऱ्यांच्या कमतरतेमुळे आधीच बहुसंख्य पोलिस अधिकारी सातही दिवस कर्तव्य बजावत आहेत. नियमांनुसार साप्ताहिक रजा न मिळाल्यास त्याऐवजी आर्थिक भरपाई देणे बंधनकारक आहे. तरीही ही रक्कम दीर्घकाळ रोखून ठेवण्यात आल्याने पोलिसांमध्ये नाराजी खदखदत आहे. याचा सर्वाधिक फटका कनिष्ठ दर्जाच्या कर्मचाऱ्यांना बसत आहे.

सायबर गुन्ह्यांमध्ये 23 लाख गुन्हे

1.1 दशलक्ष सिम कार्ड आणि 2.96 दशलक्ष आयएमईआय नंबर ब्लॉक

नवी दिल्ली : केंद्रीय गृह मंत्रालयाच्या IyC अंतर्गत, नागरिक आर्थिक सायबर फ्रॉड रिपोर्टिंग अँड मॅनेजमेंट सिस्टम (CFCFRMS) 2021 मध्ये सुरू करण्यात आली होती जेणेकरून आर्थिक फसवणुकीची त्वरित तक्रार करणे आणि फसवणूक करणाऱ्यांकडून मनी लाँडरिंग रोखणे शक्य होईल. त्याचे सकारात्मक परिणाम दिसून येत आहेत. 31 ऑक्टोबर 2025 पर्यंत, 23.02 लाखांहून अधिक सायबर गुन्ह्यांच्या तक्रारी प्राप्त झाल्या आहेत, ज्यामुळे 7,130 कोटी रुपयांपेक्षा जास्त आर्थिक बचत झाली आहे. सायबर गुन्ह्यांच्या तक्रारी ऑनलाइन दाखल करण्यास मदत करण्यासाठी '1930' हा टोल-फ्री हेल्पलाइन क्रमांक सक्रिय करण्यात आला आहे. IyC येथे एक अत्याधुनिक सायबर फसवणूक प्रतिबंधक केंद्र (CFMC) स्थापन करण्यात आले आहे. राज्ये/केंद्रशासित प्रदेशांमधील आघाडीच्या बँका, वित्तीय मध्यस्थ, पेमेंट एग्रीगेटर, टेलिकॉम सेवा प्रदाते, आयटी मध्यस्थ आणि कायदा अंमलबजावणी संस्थांचे प्रतिनिधी सायबर गुन्ह्यांचा सामना करण्यासाठी त्वरित कारवाई आणि अखंड सहकार्य सुनिश्चित करण्यासाठी एकत्र काम करत आहेत.

गृह मंत्रालयाने 2018 मध्ये देशात सायबर गुन्ह्यांना प्रतिबंध, शोध, तपास आणि खटल्यासाठी एक चौकट आणि प्रणाली विकसित करण्यासाठी भारतीय सायबर गुन्हे समन्वय केंद्र (IyC) ची स्थापना केली. अल्पावधीतच, IyC ने सायबर गुन्ह्यांचा सामना करण्यासाठी देशाची सामूहिक क्षमता वाढवण्यासाठी आणि कायदा अंमलबजावणी संस्थांमध्ये प्रभावी समन्वय विकसित करण्यासाठी काम केले आहे.

नागपूर महापालिका निवडणुकीत तिकीट मिळवतांना होणार दमछाक

नागपूर : राज्य निवडणूक आयोगाने पत्रकार परिषद घेऊन सोमवारी 15 डिसेंबर रोजी निवडणुकीचा कार्यक्रम जाहीर करताच नागपुरात प्रशासन कामाला लागले आहे. मनपाचे प्रशासक, आयुक्त अभिजीत चौधरी यांनी आढावा बैठक घेतली. पत्रकारांशी चर्चा केली. दीड दशक सत्ता असलेल्या भाजपने इच्छुकांच्या मुलाखती आजपासून शहर कार्यालयात विधानसभा मतदार संघनिहाय सुरू केल्या आहेत. काँग्रेसने स्थानिक आमदार, निरीक्षकांनी मुंबईत प्रदेशाध्यक्ष हर्षवर्धन सपकाळ यांच्यासमवेत बैठक घेतली. यावेळी मनपात परिवर्तनाचा निर्धार व्यक्त केला. महाविकास आघाडी एकत्रित लढण्याची शक्यता आहे. महायुतीत अजितदादांची राष्ट्रवादी वेगळी लढून आघाडीची धर्मनिरपेक्ष मते विभाजित करू शकते. पर्यायाने फायदा महायुतीचा होईल. भाजपने विधानसभा क्षेत्रानुसार प्रभारींची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

यात पूर्व नागपूरसाठी प्रा अनिल सोले, पश्चिम नागपूरसाठी प्रा. राजेश बागडी, दक्षिण-पश्चिम साठी आमदार प्रवीण दटके, मध्य नागपूरसाठी माजी आमदार गिरीश व्यास, दक्षिण नागपूर साठी भोजराज डुंबे यांची नियुक्ती करण्यात आली असून निवडणूक संचालन समिती अध्यक्ष शहर भाजप अध्यक्ष दयाशंकर तिवारी आहेत. इच्छुक उमेदवारांच्या मुलाखती मंगळवार 16 ते 18 डिसेंबर पासून श्रद्धा मंगलम भाजप कार्यालय गणेशपेठ येथे होतील. 9 ते 12 डिसेंबर दरम्यान इच्छुकांचे अर्ज मागविण्यात आले होते 16 डिसेंबरला पूर्व व पश्चिम विधानसभा,17 डिसेंबर ला उत्तर व दक्षिण विधानसभा,18 डिसेंबरलाअर्ज सादर केलेल्या इच्छुक उमेदवारांना व्यक्तिशः पक्षातर्फे मुलाखतीसाठी निरोप दिला असल्याची दक्षिण-पश्चिम व मध्य विधानसभा, प्रभागनुसार सकाळी 9 पासून मुलाखती घेतल्या जातील, अशी माहिती भाजप शहर अध्यक्ष दयाशंकर तिवारी यांनी दिली.

शिक्षा देण्यापेक्षा माफ करण्यातच कायद्याचे मोठेपण : माजी सरन्यायाधीश गवई

नवी दिल्ली : काही महिन्यांपूर्वी देशाचे माजी सरन्यायाधीश बी.आर. गवई यांच्यावर सर्वोच्च न्यायालयात बूट फेकण्याची घटना घडल्याने खळबळ उडाली होती. या घटनेनंतर सदर वकिलावर कठोर कारवाई करण्याची मागणी होत होती. मात्र वकिलावर कुठलीही कारवाई न करण्यास माजी बी.आर. गवई यांनी सांगितले होते. दिल्लीत आयोजित पाचव्या नॅशनल कॉन्कक्लेव्हमध्ये संवैधानिक संस्थांपुढील आव्हाने या चर्चासत्रात बोलताना बी.आर. गवई यांनी या सगळ्या प्रकरणावर भाष्य केले आहे. माजी केंद्रीय निवडणूक आयुक्त डॉ. एस.वाय. कुरेशी यांनी विचारलेल्या प्रश्नावर माजी सरन्यायाधीशांनी भाष्य केले. बुटफेक प्रकरणात न्यायालयाचा अवमान झालेला असताना तुम्ही त्यांना माफ केल्याचे कुरेशी म्हणाले. यावरुन बोलताना माजी सरन्यायाधीश बी.आर. गवई यांनी शिक्षा देण्यापेक्षा माफ करण्यात कायद्याचा मोठेपणा असल्याचे म्हटले. 'सामान्य जनतेचा न्यायसंस्थेवर असलेला विश्वास आजही कमी झालेला नाही. जेव्हा लोकांवर अन्याय होतो किंवा त्यांचे शोषण होते, तेव्हा ते आजही न्यायव्यवस्थेकडे शेवटचा आधार म्हणून पाहतात. जेव्हा सर्व दरवाजे बंद होतात, तेव्हा माणूस न्यायासाठी कोर्टाकडेच धाव घेतो, हेच लोकांच्या विश्वासाचे सर्वात मोठे लक्षण आहे. लोक जेव्हा स्वतःला पीडित किंवा अन्यायग्रस्त समजतात, तेव्हा त्यांच्या मनात पहिली भावना हीच असते की, आम्हाला न्यायपालिकेकडून न्याय मिळेल. हा विश्वास हीच भारतीय न्यायव्यवस्थेची मोठी ताकद आहे,' असेही बी.आर. गवई म्हणाले.

> मला नेहमीच वाटते की, कायद्याचे मोठेपण हे कोणाला तरी शिक्षा देण्यापेक्षा त्याला माफ करण्यात आहे. माझ्या 24 वर्षांहून अधिक काळाच्या न्यायालयीन कारकिर्दीत मी क्वचितच एखाद्या व्यक्तीला न्यायालयीन अवमानप्रकरणी तुरुंगवास किंवा कठोर शिक्षा सुनावली असेल. सध्या न्यायालयात प्रलंबित असलेल्या अवमान याचिकेवर अधिक बोलणे अयोग्य ठरेल. सध्या हे प्रकरण न्यायालयासमोर प्रलंबित आहे, त्यामुळे त्यावर आता भाष्य करणे माझ्यासाठी योग्य ठरणार नाही.
>
> – माजी सरन्यायाधीश गवई

> **कोणाशी शत्रुत्व करणे किंवा वैर करणे म्हणजे आपला विकास थांबवून ठेवणे.**

बहुजन सौरभ
BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

संपादकीय

भाजपात अध्यक्षपदाचा धक्का ?

भाजपाच्या राष्ट्रीय अध्यक्षपदी नितीन नवीन यांची निवड झाल्याची बातमी जाहीर होताच राजकीय वर्तुळात आश्चर्याची लाट पसरली. अनेक वर्षे पक्षाचे अध्यक्षपद भूषवणारे जे. पी. नड्डा यांचा कार्यकाळ संपत असताना त्यांच्या जागी अनेक दिग्गजांची नावे चर्चेत होती. केंद्रीय मंत्री, संघटनात्मक अनुभव असलेले नेते, तसेच राज्यस्तरावर मोठा जनाधार असलेली व्यक्तिमत्त्वे रांगेत असताना तुलनेने कमी राष्ट्रीय ओळख असलेल्या नितीन नवीन यांचे नाव पुढे येणे, हे अनेकांसाठी अनपेक्षित ठरले. नितीन नवीन यांचा राजकीय प्रवास प्रामुख्याने बिहारपुरताच मर्यादित राहिलेला आहे. त्यांनी कधीही राष्ट्रीय पातळीवर मोठी भूमिका बजावलेली नाही. मग असे असताना ते थेट प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांच्या इतक्या विश्वासात कसे आले, हा प्रश्न स्वाभाविकपणे उपस्थित होतो. याच प्रश्नाभोवती सध्या युट्यूब, सोशल मीडिया आणि राजकीय चर्चासत्रांमध्ये विविध तर्क-वितर्क मांडले जात आहेत. काही चर्चांनुसार, या नियुक्तीची पूर्वकल्पना गृहमंत्री अमित शहा यांनाही नव्हती. प्रधानमंत्री मोदी महत्त्वाचे निर्णय अत्यंत मर्यादित वर्तुळात घेतात आणि अनेक वेळा ते कोणासोबतही सविस्तर चर्चा करत नाहीत, अशी भावना भाजपातीलच काही नेत्यांमध्ये दिसून येते. गेल्या दहा वर्षांत पक्ष वाढवण्यासाठी ज्यांनी संघटनात्मक, वैचारिक आणि निवडणूक पातळीवर प्रचंड मेहनत घेतली, असे अनेक नेते आजही निर्णायक प्रक्रियेतून बाजूला फेकले गेले असल्याची नाराजी दडपून ठेवताना दिसते. भाजपामध्ये आज अशी परिस्थिती निर्माण झाली आहे, की प्रधानमंत्री मोदी यांच्या निर्णयांवर प्रश्न विचारण्याची हिंमत कोणीही करत नाही. एक प्रकारे 'हाय कमांड संस्कृती' अधिक घट्ट झाल्याचे चित्र दिसते. याउलट काँग्रेस पक्षात अध्यक्षपदासाठी मल्लिकार्जुन खरगे यांची निवड होत असताना अंतर्गत विरोध, चर्चा आणि मतभिन्नता उघडपणे समोर आली. ही प्रक्रिया खऱ्या अर्थाने लोकशाही परंपरेला धरून होती, असे मानले जाते. पक्षांतर्गत निवडणूक, मतभेद आणि खुली चर्चा ही लोकशाहीची लक्षणे मानली जातात. भाजपातील या घडामोडींमुळे अनेक नवे राजकीय संकेत मिळतात. काही विश्लेषकांच्या मते, ही नियुक्ती अमित शहा यांच्या वाढत्या प्रभावाला मर्यादा घालण्यासाठी करण्यात आली असावी. अमित शहा आणि राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ (RSS) यांच्यातील जवळीक, तसेच संपूर्ण मंत्रिमंडळावर असलेली त्यांची पकड, हे सर्वश्रुत आहे. काही काळपूर्वी अशाही चर्चा रंगल्या होत्या की भविष्यात प्रधानमंत्री पदासाठी संघाच्या पातळीवर वेगळ्या पर्यायाचा विचार होऊ शकतो. अशा पार्श्वभूमीवर मोदींनी पक्षाध्यक्षपदावर पूर्णतः आपल्या नियंत्रणातील व्यक्ती बसवणे, ही एक राजकीय चाल मानली जात आहे. आजची वस्तुस्थिती अशी आहे की भाजपाने निवडलेला अध्यक्ष हा थेट प्रधानमंत्र्यांच्या आदेशानुसार काम करणारा असेल, अशी सर्वसाधारण धारणा निर्माण झाली आहे. याचा परिणाम असा होतो की नितीन गडकरी यांच्यासारखे मोठे, स्वतंत्र विचारसरणी असलेले आणि कधी काळी मोदींच्या तोलामोलाचे मानले गेलेले दिग्गज नेतेही हळूहळू बाजूला पडलेले दिसतात. पक्षात दीर्घकाळ काम करूनही, 'आमच्यात काहीतरी कमी आहे का?' असा प्रश्न अनेक ज्येष्ठ नेत्यांच्या मनात निर्माण होणे स्वाभाविक आहे. या साऱ्या घडामोडींचा एकत्रित विचार केला, तर भाजपामधील नेतृत्वाची रचना आता अधिक केंद्रीकृत, व्यक्तिनिष्ठ आणि आदेशाधारित होत चालली आहे, असे स्पष्ट दिसते. याचा पक्षाच्या दीर्घकालीन संघटनात्मक आरोग्यावर काय परिणाम होईल, हे येणारा काळच ठरवेल. मात्र, लोकशाही मूल्ये, अंतर्गत चर्चा आणि सामूहिक नेतृत्व यांना किती वाव दिला जातो, यावरच कोणत्याही पक्षाचे भवितव्य अवलंबून असते, हे इतिहासाने वेळोवेळी सिद्ध केले आहे. भाजपाच्या राष्ट्रीय अध्यक्षपदी नितीन नवीन यांची निवड हा केवळ नेतृत्वबद्दल नाही, तर पक्षातील अंतर्गत लोकशाहीवर बसलेला मोठा प्रश्नचिन्ह आहे. अनेक वर्षे अध्यक्ष असलेले जे. पी. नड्डा यांच्यानंतर दिग्गजांची रांग असताना, तुलनेने अपरिचित चेहरा पुढे येणे हे आश्चर्यकारक आहे. ही नियुक्ती पाहता एक गोष्ट स्पष्ट होते. भाजपात आता निर्णय हे संघटनात्मक चर्चेतून नव्हे, तर एकाच व्यक्तीच्या इच्छेतून घेतले जात आहेत. नितीन नवीन यांचा राष्ट्रीय अनुभव मर्यादित असतानाही ते थेट सर्वोच्च पदावर पोहोचतात, याचा अर्थ पक्षात 'होयबा' नेतृत्वालाच प्राधान्य दिले जात आहे. अमित शहा, संघ आणि मंत्रिमंडळ यांच्यातील सत्तासमीकरणे बदलण्यासाठी ही चाल असू शकते, अशी चर्चा आहे. भाजपात आज अशी स्थिती आहे की नरेंद्र मोदींना प्रश्न विचारणे तर दूरच, शंका व्यक्त करणेही धोकादायक झाले आहे. नितीन गडकरींसारखे दिग्गज हळूहळू बाजूला पडत असतील, तर ते पक्षासाठी धोक्याचे लक्षण आहे. लोकशाहीचा दावा करणाऱ्या पक्षात जर अंतर्गत लोकशाहीच संपली, तर देशातील लोकशाही सुरक्षित राहील का, हा खरा प्रश्न आहे. भाजपाच्या राष्ट्रीय अध्यक्षपदी नितीन नवीन यांची निवड ही राजकीयदृष्ट्या महत्त्वाची घटना ठरते. दीर्घकाळ अध्यक्ष राहिलेले जे. पी. नड्डा यांच्यानंतर अनेक अनुभवी नेते चर्चेत असताना, नव्या चेहऱ्याची निवड हा पक्षातील धोरणात्मक बदल दर्शवतो. नितीन नवीन यांचा अनुभव प्रामुख्याने बिहारपुरता मर्यादित असला तरी प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांचा त्यांच्यावर असलेला विश्वास ही या निवडीमागील प्रमुख बाब मानली जाते. नेतृत्व अधिक केंद्रीकृत करण्याचा प्रयत्न म्हणूनही या निर्णयाकडे पाहिले जात आहे. काँग्रेसमध्ये अध्यक्ष निवड प्रक्रियेत अंतर्गत मतभेद खुलेपणाने समोर आले, तर भाजपात निर्णय जलद व केंद्रीकृत पद्धतीने घेतला गेला. या दोन पद्धती भारतीय राजकारणातील भिन्न संस्कृती दाखवतात. या नेतृत्वबदलाचा परिणाम आगामी निवडणुकांवर आणि पक्षातील अंतर्गत समतोलावर कसा होतो, याकडे सर्वांचे लक्ष लागले आहे. भाजपाने नितीन नवीन यांना राष्ट्रीय अध्यक्ष बनवून सर्वांनाच आश्चर्यचकित केले आहे. दीर्घकाळ अध्यक्षपद भूषवणाऱ्या जे. पी. नड्डा यांच्यानंतर अनेक दिग्गजांची नावे चर्चेत असताना हा निर्णय अनपेक्षित ठरला. ही निवड पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वशैलीचे प्रतिबिंब मानली जात आहे. जिथे निर्णय केंद्रकृत आहेत आणि विश्वासू व्यक्तींनाच संधी दिली जाते. यामुळे संघटनात्मक लोकशाहीचा प्रश्न उपस्थित होतो. याउलट काँग्रेसमध्ये अध्यक्ष निवडीत खुली चर्चा झाली, हे दोन्ही पक्षांतील कार्यपद्धतीतील फरक अधोरेखित करते. भाजपातील हा बदल पक्षाला बळ देतो की अंतर्गत असंतोष वाढवतो, हे येणारा काळच ठरवेल. ■ ■

एका साहित्य संमेलनाचे 'न झालेले' एक अध्यक्षीय भाषण

बंधू आणि भगिनींनो,

समता आणि समरसता हे समानार्थी शब्द आहे असे विपुल प्रमाणात भ्रमोत्पादन होत असलेल्या वर्तमानात मी जगतो आहे. समता आणि समरसता हे शब्द जर समानार्थी असतील तर समरसता हा वेगळा शब्द रुजविण्याची गरजच काय? असा प्रश्नही पडू नये इतपत प्रश्नांची 'नसबंदी' झालेल्या काळाचा मी साक्षीदार आहे. समतेची 'शंभरी' भरली व समरसतेने शंभरी पुर्ण केली या उत्सवी व उन्मादी वातावरणात मी सध्या वावरतो आहे. देशाला स्वातंत्र्य 1947 साली मिळाले हा भ्रम असून खरेखुरे स्वातंत्र्य 2014ला मिळाले हे वास्तव आहे हे कान किटवून घेण्याइतपत ऐकण्याची वेळ आलेल्या काळात मी जगतो आहे. 1947चे स्वातंत्र्यच खरे नसेल तर त्या स्वातंत्र्यासाठी लढणारा नायक हा 'राष्ट्रपिता' कसा असू शकतो? मग 2014च्या स्वातंत्र्याचा जनकच स्वाभाविकपणे 'राष्ट्रपिता' असणार. मग ते प. पू. हेडगेवार असू शकतील वा प. पू. गोळवलकर गुरुजी असू शकतील किंवा नमो ही असू शकतात. पण ते निश्चितच महात्मा गांधी असणार नाही? अर्थात गांधी हत्येला 'वध' ठरवूनच त्यांनी या प्रश्नाचा सोक्षमोक्ष फार पूर्वीपासून लावून ठेवलेला आहे आणि तो आम्ही स्विकारलाही आहे. एकवेळा गांधी हत्येला आम्ही 'वध' म्हणून स्वीकारले असेल तर आम्ही गांधींचे 'खलनायकत्व' व नथुराम गोडसेंचे 'नायकत्व' मनोमन स्विकारले हे मान्य करायला कां कू का? एवढेच नव्हे तर गांधी 'वध' हा शब्द स्विकारला म्हणजे गांधी हा 'राक्षस' होता आणि त्याचा वध करणारा गोडसे हा पर्यायाने परमेश्वर होता हे आम्ही स्विकारलेले असते. रावणाचा वध होत असतो. कंसाचा वध होत असतो. कारण ते राक्षस असतात.

रावणाचा वध करणारा राम हा परमेश्वर असतो. कंसाचा वध करणारा कृष्ण हा परमेश्वर असतो. त्याच न्यायाने गांधीचा वध करणारा गोडसे हा ही परमेश्वरच ठरतो. रामाच मंदिर उभारणे असो वा कृष्णाचे मंदिर उभारणे हे आक्षेपार्ह होत नाही त्याच न्यायाने मग गोडसे याच्या मंदिर उभारण्याला आक्षेप असण्याचे कारण काय? असा प्रश्न उपस्थित होतो. गांधी हत्येला 'वध' म्हटल्या गेले त्या मागे गांधीला राक्षस ठरवणे, गोडसेला परमेश्वर ठरविणे व गोडसेच्या मंदिर उभारण्याचा तात्विक मार्ग मोकळा करणे इतका 'अनर्थ' वध शब्द स्विकारल्यामुळे होतो. समतेचा विरोध आणि समरसतेच समर्थन ते करतात पण समरसता म्हणजे काय याचा अर्थ कधी त्यांनी सांगितला नाही आणि ते सांगणारही नाही. समरसतेचा अर्थ सोप्या भाषेत सांगायचा झाल्यास वाघाच्या तावडीत बकरी सापडली असेल तर बकरीने हातपाय झाडू नये. बे बे म्हणून ओरडू नये. बकरीने कोणताही प्रतिकार करू नये. शांतपणे, आनंदाने वाघाशी समरस होऊन जावे व आपल्या आयुष्याचे सार्थक झाले असे मानावे. ही झाली समरसता. उच्चवर्णीयांना वाघ मानले तर अन्यवर्णियांना बकरी समजून ही 'समरसता' समजून घेता येते. 'समरसता'वाल्यांनी शंभर वर्षे पूर्ण केली आहेत. त्या निमित्ताने आरत्याही ओवाळल्या जात आहेत. राष्ट्रभक्तीने प्रेरीत व राष्ट्र समर्पित 'समरसता'वाले स्वातंत्र्याच्या लढ्यात का व कोठे गहाळ होते हा प्रश्न मात्र क्वचितच विचारला जातो. स्वातंत्र्याच्या लढ्यात नसलेले हे लोक स्वातंत्र्य लढ्याबाबत अनेक प्रश्न मात्र आवर्जून उपस्थित करतांना दिसतात. अहिंसेने कधी कोणाला स्वातंत्र्य मिळाले आहे का? रणांगणातूनच पळ काढणारे विचारतात, 'रणाविणा स्वातंत्र्य कुणा मिळाले?' गांधींनी भगतसिंगासाठी काय केले? सरदार पटेलांना डावलून पंडित नेहरूंना गांधींनी का प्रधानमंत्री बनविले? नेताजी सुभाषचंद्र बोसांना गांधींनी काँग्रेसच्या अध्यक्ष पदावरून कपट-कारस्थाने करून हुसकावून लावले. गांधी नेहरूंमुळे फाळणी झाली. गांधी-नेहरूंनी मुस्लिमांना लाडावून ठेवल्यामुळे मुस्लिम शेफारले. असल्या कंड्या ते आजपावेतो पिकवित आलेले आहेत. या प्रश्नांचे रान त्यांनी एवढ्या मोठ्या प्रमाणात पिकविले आहे की विचारता सोय नाही. लहान मुलांच्या हातून चूक झाली तर ते आईच्या रागावण्याच्या आधिच भोकांड पसरते अश्यातला हा प्रकार आहे. या भोकांड पसरण्यामुळे, 'टिळकांच्या नेतृत्वात स्वातंत्र्य मागणारे गांधींच्या नेतृत्वाखालील स्वातंत्र्य लढ्याला का विरोध करत होते? स्वातंत्र्य दिवस या समरसता वाल्यांनी 'काळा दिवस' म्हणून का पाळला? राष्ट्रध्वजाला यांचा विरोध का? राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या मुख्यालयी राष्ट्रध्वज स्वातंत्र्यानंतर पंचावन्न वर्षे म्हणजे 2002 पर्यंत का फडकविल्या गेला नाही. 26 जानेवारी 2001 रोजी राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या मुख्यालयावर तीन तरुणांनी झेंडा फडकविण्याचा प्रयत्न केला त्यांना तुरुंगात डांबून त्यांच्यावर खटला भरण्यात आला. 12 वर्षे हा खटला चालला. न्यायालयाने त्यांची निर्दोष मुक्तता केली. ब्रिटिश राजवटीत झेंडा फडकविण्याबद्दल शिक्षा व्हायची तोच प्रकार राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या मुख्यालयावर झेंडा फडकावण्याबाबत झाला. तरीही राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ देशप्रेमी! स्वातंत्र्य लढ्यात लाठ्या खाणारे, बंदुकिच्या गोळीला बळी पडणारे, फासावर हसत हसत लटकणारे, तुरुंगवासात यातना भोगणारे 'देशद्रोही' आणि 1942च्या आंदोलनाला विरोध करणारे, एवढेच नव्हे तर हे आंदोलन चिरडण्यासाठी जी काही आमची मदत लागेल ती आम्ही सहर्ष करु असे पत्र स्वातंत्र्य लढ्यात टिळकांच्या नेतृत्वात सहभागी असलेले बहुतांश उच्चवर्णीय महात्मा गांधींच्या स्वातंत्र्य लढ्यापासून दूर का पळाले? एवढेच नव्हे तर त्या स्वातंत्र्य लढ्याला त्यांनी विरोध का केला?

चंद्रकांत वानखडे
मो. 9921695086

या प्रश्नापासून राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाने कितीही पळ काढला तरी आपण ही गोष्ट समजावून घेतली पाहिजे व इतरांना समजावून सांगितली पाहिजे. 1818 मध्ये ब्रिटिशांचा झेंडा शनिवार वाड्यावर रोवण्याआधी महाराष्ट्रात सत्ता होती ती पेशव्यांची. सत्ता पेशव्यांच्या ताब्यातून ब्रिटिशांच्या हाती गेली होती. तात्कालीन प्रचलित विद्वानांच्या भाषेत सांगायचे झाल्यास, 'ज्या अर्थी चित्पावन ब्राम्हणांच्या हातून ब्रिटीशांनी सत्ता मिळवली असेल, तर ती सत्ता परत चित्पावन ब्राम्हणांनीच मिळवली पाहिजे व त्यांनीच ती भोगली पाहिजे', एवढाच टिळकांच्या नेतृत्वातील स्वातंत्र्याचा अर्थ होता. ही चौकट टिळकांनी स्विकारली होती. 11नोव्हेंबर रोजी अथनी येथिल भाषणात ते म्हणतात, 'शेतकऱ्यांनी विधिमंडळात जावून काय नांगर धरावयाचा आहे? शिंप्यांनी तिथे जाऊन काय शिलाई मशीन चालवायची आहे? आणि वाणी तेथे जाऊन काय तराजू धरणार आहेत? असे म्हणत असताना, ब्राह्मण तिथे जाऊन काय पुजापाठ करणार आहेत? हा प्रश्न टिळकांना पडत नाही. कारण बाहेरच्या 'जातीबंद' समाज व्यवस्थेच्या उतरंडीच्या, उच्चनीचतेच्या, अस्पृश्यतेच्या, सोवळ्या-ओवळ्यांच्या प्रभावापासून टिळक मुक्त नाही हेच खरे. म्हणूनच ते केवळ 'राजकीय' स्वातंत्र्याचा आग्रह धरतात आणि 'सामाजिक' स्वातंत्र्याचा विरोध करतात. त्यामुळेच टिळक यांचे अनुयायी श्रीधर विठ्ठल दाते हे काँग्रेसच्या राजकारणी अधिवेशनाला सामाजिक समस्यांच्या चर्चेला 'विटाळ' असे म्हणत आणि सामाजिक समस्येच्या विटाळाने काँग्रेसच्या अधिवेशनातील मंडप बाटला तर तो 'विटाळलेला' मंडपच जाळून टाकण्याची धमकी देत. महात्मा गांधी स्वातंत्र्य लढ्याचे नेतृत्व करु लागले तेंव्हापासून त्यांनी काँग्रेसचे राजकारणी व्यासपीठ बाटविण्यास सुरुवात केली अशी सनातन्यांची पक्की धारणा बनली होती. त्याला कारण ही तसेच होते. गांधींनी 1916च्या लखनौ काँग्रेसच्या अधिवेशनात व्यासपीठावर चंपारणच्या शेतकऱ्याला बोलवून शेतकऱ्यांचे प्रश्न मांडायला सांगितले. 1920च्या काँग्रेसच्या नागपूर अधिवेशनात तर त्यांनी कहरच केला. काँग्रेसचे राजकारणी व्यासपीठ त्यांनी अस्पृश्यता विरोधी ठराव करण्यासाठी वापरले. कधी हिंदू मुस्लिम ऐक्यासाठी वापरले. गांधींसाठी स्वातंत्र्य हे साध्य नसून गांधींनी अस्पृश्यता निवारण, हिंदू-मुस्लिम ऐक्य, समता, बंधुता या गोष्टींसाठी स्वातंत्र्य लढ्याला 'साधन' म्हणून वापरणे सुरु केले. इंग्रजांच्या गुलामगिरीतून तर मुक्त व्हायचे आहे. पण आमच्या जन्मजात वर्णश्रेष्ठत्वाच्या टाचेखालीच सारा देश आहे. तसाच गुलाम राहीला पाहिजे ही ज्यांची धारणा होती. त्यांना गांधींच्या स्वातंत्र्याची कल्पना कशी काय रुचणार? त्यामुळे त्या स्वातंत्र्याला विरोध करण्यासाठी व्यक्तिगत प्रयत्न न करता संघटितपणे प्रयत्न करण्याचे त्यांनी ठरविले. त्या संघटनेचे नाव राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ, बाकी त्यांनी कोणतेही आवरण घेतले असेल, वेळोवेळी कोणतेही मुखवटे चढवले असले तरीही मुळ उद्देश एकच. गांधींच्या नेतृत्वाखालील स्वातंत्र्य लढ्याला विरोध करणे.

क्रमशः ■ ■

कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या काळात बुद्धाच्या प्रज्ञेच्या प्रकाशाची पायवाट

कृत्रिम बुद्धिमत्ता आपल्या काळातील सर्वांत मोठी तंत्रज्ञानाची क्रांती ठरली आहे. क्षणात अब्जो डेटा तपासणारे, स्वतः शिकणारे, स्वतः विचार करणारे, आणि आता स्वतः निर्माणही करू लागलेले तंत्रज्ञान. या तंत्रज्ञानाने जगाला नव्या प्रकारचे सामर्थ्य दिले आहे. पण त्याचवेळी एआय तंत्रज्ञानाने लोकांच्या मनात एक नवी, अनामिक असुरक्षितता निर्माण केली आहे.

नोकऱ्यांचे विस्थापन, सतत बदलणाऱ्या कौशल्यांची गरज, डिजिटल नात्यांमधील उथळपणा आणि एकूणच मानवी अस्तित्वावर घोंगावणारे प्रश्नऱ्या साऱ्यांमुळे शांत पण खोल भीती वाढत आहे. न्यूरोसायन्स सांगते की अनिश्चितता ही मानवी मेंदूची सर्वांत मोठी शत्रू आहे; आणि आज एआय ही अनिश्चितता जागतिक पातळीवर अभूतपूर्व प्रमाणात वाढवत आहे. वेग वाढतो आहे, पण दिशा हरवत चालली आहे; सुविधा वाढत आहेत, पण सुरक्षितता कमी होत आहे; माहितीचा महापूर आला आहे, पण शहाणपणा व प्रज्ञेची कमतरता जाणवते. अशा वेळी माणूस असा आधार शोधू लागतो जो तंत्रज्ञान देऊ शकत नाही. आत्मिक स्थिरतेचा, भीती शांत करणारा आणि भविष्याला उजाळा देणारा आधार. कृत्रिम बुद्धिमत्तेची आश्चर्यकारक प्रगती आणि त्यासोबत वाढलेली भावनिक अस्वस्थता या द्वंद्वात माणूस एका विलक्षण वळणावर उभा आहे. माहिती भरपूर आहे, पण शहाणपण कमी; सोयीसुविधा भरपूर आहेत, पण समाधान कमी; संवादाची साधने वाढली आहेत, तरी नातेसंबंध दृढ झालेले दिसत नाहीत. अर्थव्यवस्था वेग आणि उपभोगाचा गौरव करते, राजकारण फाटाफुटीला बळकटी देते आणि तंत्रज्ञान अस्वस्थतेला खतपाणी घालते. माणूस बाह्य समृद्धीत जगतो, पण अंतरंगात अशी कमतरता जाणवते जी कोणत्याही आरामाने भरून निघत नाही. नैराश्य, चिंता, एकाकीपणा आणि अस्तित्वाशी निगडित गोंधळ हे 21व्या शतकाच्या समाजजीवनाचा भाग झाले आहेत. आधुनिक जीवन अतिवेगवान, नाजूक आणि अस्थिर झाले असून, या आध्यात्मिक अस्थिरतेत अनेक जण अशी स्थिर पायरी शोधत आहेत जिथे उभे राहून ते पुन्हा शांत श्वास घेऊ शकतील. याच ठिकाणी बौद्धधर्म–जगातील सर्वांत प्राचीन चिंतनपरंपरांपैकी एक–नव्या अर्थाने समोर येतो. प्राचीन आशियाचा अवशेष म्हणून नाही; विधी आणि दैववादाने भरलेला धर्म म्हणूनही नाही; किंवा केवळ फॅशनेबल 'वेलनेस ट्रेंड' म्हणून तर मुळीच नाही. तो आधुनिक जगाच्या खोल आणि बहुस्तरीय संकटांना सामोरे जाण्यासाठी उपयुक्त, अचूक आणि प्रभावी प्रतिसाद देतो. बुद्धांच्या शिकवणी आधुनिक मानसिक अस्वस्थतेच्या मूळ स्त्रोतापासून–म्हणजे मानवी मनापासून–सुरुवात करतात. न्यूरोसायन्स, मानसशास्त्र किंवा मनोरोगशास्त्र जन्माला येण्याच्या हजारो वर्षांपूर्वीच बौद्धधर्माने मानवी चित्ताच्या चंचल, तृष्णायुक्त, प्रतिक्रियाशील आणि चिंताग्रस्त स्वभावाचा सखोल अभ्यास केला होता. तो शिकवतो की दुःख केवळ बाह्य अन्याय, गरिबी किंवा संघर्षांमुळे निर्माण होत नाही; तर भीती, अज्ञान, द्वेष, लोभ, चंचल तृष्णा आणि सततची अस्वस्थता या अंतर्गत कारणांवर त्याची पायाभरणी असते. माहितीचा ओव्हरलोड, डिजिटल थकवा आणि भावनिक अस्थिरतेने त्रस्त झालेल्या जगात बौद्धधर्म पलायनाचा मार्ग दाखवत नाही; तो मनासाठी शिस्त, प्रशिक्षण आणि साधना देतो–ज्या जागरूकतेला आकार देतात, भावनिक सहनशक्ती वाढवतात आणि ग्रहणशक्ती स्पष्ट करतात. चित्ताची जागरूकता–माइंडफुलनेस याचा उगम बौद्ध परंपरेतून झाला आहे. आज ती जागतिक चळवळ ठरली असली तरी तिचा मूळ उद्देश केवळ कॉर्पोरेट प्रशिक्षण किंवा आरामाचा व्यायाम एवढाच नाही; ती एक मूलभूत, क्रांतिकारी आध्यात्मिक कृती आहे. माइंडफुलनेस म्हणजे मनाची एकाग्रता वाढवणे आणि आधुनिक जीवनात विखंडित झालेले मन पुन्हा एकत्र आणणे. ती शिकवते की आपण विचारांच्या प्रवाहात वाहून न जाता त्यांच्याकडे जागरूकतेने पाहू शकतो; भावनांची जाणीव ठेवू शकतो. त्यांचे गुलाम न होता. तृष्णा उफाळताना दिसली की तिला शांत करता येते; रागाची ठिणगी दिसताच थांबता येते; भीतीची पकड घट्ट होताना ओळखून ती सैल करता येते. ज्या जगात वेगाची उपासना होते आणि शांततेची भीती वाटते, त्या जगात माइंडफुलनेस ही स्थिरतेची क्रांतिकारी कृती ठरते. प्रतिक्रियांच्या ओघात वाहून जाणाऱ्या समाजात जागरूकता म्हणजे मुक्तीची सुरुवात आहे. बौद्धधर्माची आधुनिकतेशी सांगड केवळ वैयक्तिक मानसिक आरोग्यापुरती मर्यादित नाही; आधुनिक जग नैतिक संकटालाही सामोरे जात आहे. उपभोगप्रधान संस्कृती आनंदाची व्याख्या खरेदीत करते; राजकारण ओळख विरोधातून घडवते; डिजिटल संस्कृती मूल्य प्रदर्शनात मोजते. या पार्श्वभूमीवर बौद्धधर्म अहिंसा, सत्यता, संयम, प्रामाणिकता आणि सजग उपभोग यांवर आधारित नैतिक चौकट उभी करतो. भौतिक तृष्णेऐवजी मानवी प्रतिष्ठेला केंद्रस्थानी ठेवणारी. तो सांगतो की चांगले जीवन म्हणजे अधिक मिळवण्याचा खेळ नव्हे, तर अधिक 'होण्याचा' प्रवास–अधिक प्रज्ञावान, अधिक दयाळू,

अधिक जागरूक आणि अधिक खरा.

आधुनिक संकटांपैकी एक गंभीर संकट म्हणजे एकाकीपणा. डिजिटलरी कनेक्टेड असूनही माणूस आतून एकाकी वाटतो. नातेसंबंध उथळ होताना दिसतात आणि गतिशील जीवनशैली व कामाच्या दडपणाखाली शहरी जीवन माणसाला अलगद एकटे पाडते. यावर बौद्धधर्म 'संघ' अध्यात्मिक समुदाय या संकल्पनेतून सुंदर उत्तर देतो. संघ म्हणजे सामाजिक क्लब, धार्मिक मेळा किंवा ऑनलाइन नेटवर्क नव्हे; तो जागरूक मैत्री, प्रामाणिक नाती आणि परस्पर आध्यात्मिक जबाबदारी यांचा समुदाय आहे. एकाकीपणाच्या महामारीत 'कल्याणमित्रता' आध्यात्मिक मैत्री समाज पुन्हा मानवतावादी बनवण्याचा प्रभावी उपाय ठरू शकते.

जयंत रामटेके
मो. 9773690698

पर्यावरणीय आपत्ती हे आपल्या काळातील आणखी एक धोकादायक संकट आहे. पृथ्वी तापत आहे, समुद्रे प्रदूषित होत आहेत, प्रजाती नामशेष होत आहेत. प्रतीत्यसमुत्पादाच्या तत्त्वानुसार प्रत्येक गोष्ट परस्परावलंबी आहे. पृथ्वीच्या प्रत्येक हालचालीशी आपली हालचाल जोडलेली आहे. पर्यावरणीय संकटाचा मूळ केंद्रबिंदू मानवी तृष्णा आहे. तृष्णेवर चालणारी अर्थव्यवस्था पर्यावरण नष्ट करते. बौद्धधर्म संयम, समाधान आणि साधेपणातून याला उत्तर देतो. तो पृथ्वीला उपभोगाचा स्त्रोत नव्हे, तर आपण निकटतेने जोडलेले जीवनजाळे म्हणून पाहतो. बुद्धांची करुणा सर्व सजीवांपर्यंत विस्तारते ती मार्गदर्शक पर्यावरणीय नैतिकता बनते.

आधुनिक युगातील सर्वांत गंभीर संकट म्हणजे जीवनाच्या अर्थाचा अभाव. सुविधा आहेत, पण दिशा नाही. धर्माचा प्रभाव कमी झाला आहे; वैज्ञानिक प्रगतीवरील अंधविश्वास ढासळला आहे; राजकीय विचारसरणींनी विश्वासार्हता गमावली आहे. अशा जगात बौद्धधर्म जागृतीचे आमंत्रण देतो. अष्टांग मार्ग जीवनाला अर्थपूर्ण संरचना देतो. नैतिक आचरण, सजग जागरूकता, योग्य कर्म, योग्य उपजीविका, शहाणपण, मनाचे प्रशिक्षण आणि आंतरिक मुक्ती यांचा सुसंगत प्रवास. तो अस्तित्वातील रिक्तता कठोर श्रद्धांनी नव्हे, तर पूर्णपणे मानव होण्याच्या प्रवासाने भरून काढतो. बौद्धधर्माला केवळ 'सेल्फ-हेल्प' समजणे ही मर्यादित दृष्टी आहे. तो व्यक्तीबरोबरच समाजाचे रूपांतर करतो. अहिंसा, सत्य, मानव-समानता, शोषणविरोध, आर्थिक न्याय आणि सर्व जीवांसाठी करुणा यांवर ठाम उभा राहतो. बुद्धांनी जातीव्यवस्थेला विरोध केला, शोषणाला आव्हान दिले आणि मानवी प्रतिष्ठेचे रक्षण केले. मानवी हक्कांची भाषा अस्तित्वात येण्यापूर्वीच. आज विषमता वाढत असताना बौद्धधर्माचे नैतिक मार्गदर्शन प्रकाशकंदील ठरते.

समग्र प्रतिसादासाठी बौद्धधर्म केवळ खाजगी साधना राहू शकत नाही; तो संस्कृती घडवतो. जागरूकता, करुणा, संतोष आणि प्रज्ञा ही मूल्ये व्यक्तींसह संस्थांना, नातेसंबंधांना, शिक्षणाला आणि सार्वजनिक जीवनालाही आकार देतात. विज्ञानाशी बौद्धधर्माचा संघर्ष नाही; तो विज्ञानाचा पूरक आहे. ध्यानाच्या परिणामांविषयी न्यूरोसायन्स सातत्याने पुरावे देते; मानसशास्त्र बुद्धांच्या अंतर्दृष्टीची पुष्टी करते. एआय, जनुक अभियांत्रिकी आणि अस्थिर होत चाललेली पृथ्वी या काळात मानवजातीला करुणा, परस्परावलंबन आणि जबाबदारीवर आधारित सार्वत्रिक नैतिकतेची गरज आहे.

अखेरीस, बौद्धधर्म गोंधळाच्या काळात स्पष्टता, क्रौर्याच्या काळात करुणा, अतिरेकाच्या काळात साधेपणा आणि उथळतेच्या काळात अंतर्मुखतेचा मार्ग दाखवतो. तो बाह्य क्रांतीपेक्षा आंतरिक परिवर्तन आणि सांस्कृतिक पुनर्जागरणावर भर देतो. म्हणूनच तो मानवजातीच्या भविष्यासाठी आशादायी मार्ग ठरतो. प्राचीन म्हणून नव्हे, तर कालातीत म्हणून. आधुनिक संकटे ही मानवी निर्णयांच्या संचित परिणामांची अभिव्यक्ती आहेत; आणि बौद्धधर्म सांगतो की निवडी बदलता येतात. जागरूकतेवर आधारित, करुणेवर आधारलेल्या निवडी ज्या मन तीक्ष्ण करतात, समाज जोडतात आणि जखमांवर उपचार सुरू करतात. कधी कधी एका क्षणाची जाणीवही क्रांतीची ठिणगी ठरते. ■ ■

आदिवासी स्त्री आणि आदिवासी समाज

समूहभावना आदिवासी समाजाचे वैशिष्ट्य आहे. भारतीय संस्कृती तथा आदिवासी संस्कृतीमध्ये स्त्रिला आदराचे स्थान आहे. आदिवासी संस्कृतीमध्ये मातृसत्ताक पद्धतीमध्ये स्त्रीला अतिउच्च स्थान आहे. आदिवासी महिला ही कमजार नाही. अबला नाही. श्रमशक्ती आणि समूहभावनाचे सुरेख संगम म्हणजे आदिवासी स्त्री होय. तिचे स्थान अढळ आहे. ती जगत जननी असून अनंत काळाची माता आहे. शक्तीचे रूप आहे. आदिम संस्कृतीमध्ये स्त्री शेतात कष्ट करणारी असून श्रमसमूहाची भावना तिच्या रक्तात आहे. स्त्री म्हणजे मातृशक्ती. नवनिर्मितीचा मान, आदर, सन्मान अतिप्राचीन काळपासून स्त्रिला आहे. संसारात, कुटूंबात अवलंबून असणारा समाज म्हणजे अगदी अनादी काळापासून तो म्हणजे वन्यजमाती होय. अतिप्राचीन काळपासून प्रथम धरतीवर जन्माला येणारा मानव म्हणजे आदिवासी होय. पृथ्वीच्या निर्मितीनंतर पहिला मानव म्हणजे आदिम, आदिवासी, वन्य जमातीचा उल्लेख आढळतो हे वास्तव आहे. धरतीच्या पाठीवर भारत हा बलवान, बलाढ्य देश आहे. भारत हे धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र म्हणून विश्वात ओळख आहे. सर्वोत्तम संस्कृतीचा मूळ आदिम, आदिवासी संस्कृतीमध्ये पौराणिक काळापासून ते आजच्या संगणक - विज्ञान युगातही झिरपत आलेला दिसतो. जवळपास अंदाजे पाच हजार ते सहा हजार वर्षे पुर्वीची अभयारण्यात घनघोर जंगलात, डोंगरकपारी, कश्मीर ते कन्याकुमारी, प. बंगाल ते मुंबई प्राचीन संस्कृती म्हणजे भारतीय संस्कृतीचा अविभाज्य अंग म्हणजे आदिम, आदिवासी संस्कृती होय.

आदिम संस्कृती ही देणारी संस्कृती आहे. भारतातच नव्हे तर जगाच्या, विश्वाच्या जिथे मानववस्ती नाही किंवा कोणीही तेथे गेलेला नाही किंवा त्यांच्याकडे कोणी आलेला नाही. अशा अज्ञान ठिकाणी रानावनात भटकणारा तथा कालांतराने स्थायिक झालेला समाज निसर्गाशी जवळीक करणारा समाज, निसर्गाला गुरू मानणारा समाज, निसर्गप्रेमी समाज म्हणजे आदिवासी, वन्य जमाती समाज होय. आदिम समाज समूहांनी वृक्ष, झाडे, वनस्पतीला कापले नाही. रानावनातील झाडांची/वृक्षांची राखण केली. जल, जंगल, जमीनचा रक्षणकर्ता एकमेव समाज म्हणजे आदिवासी होय. भारत हा बलाढ्य देश असून सर्वच धर्माचा आदर करणारा देश आहे. भारतभूमीवर स्त्रीला महत्त्वाचे स्थान असून 'स्त्री' ला आदिशक्ती, दुर्गामाय म्हणून सर्वोच्च स्थान आहे. हे अगदी पौराणिक काळापासून ते आजच्या संगणक विज्ञान युगातही दिसून येतो. अत्याधुनिक विज्ञानयुगात भारतीय महिलांवर अन्याय, अत्याचार, बलात्कार, शारीरिक शोषण, शाळा-महाविद्यालय शिकणाऱ्या मुलींवर नजर ठेऊन विनयभंगासारख्या घटना का घडतात? त्यांच्या मानसिकतेवर आघात का? तिच्याकडे पाहण्याचा नकारात्मक दृष्टीकोन आणि त्यातून होणाऱ्या अन्याय-अत्याचाराच्या घटना मोठ्या संख्येनी विविध भागात घडत आहेत, असे का?

अमृत महोत्सवी वर्षात भारतभर जनजाती गौरव महोत्सव भारत सरकार तर्फे मोठ्या उत्साहात साजरा होत आहे. परंतु आदिवासी महिलांना वर्तमानात क्रूर, पशूतुल्य वागणूक मिळत असून स्वतंत्र भारताची अत्यंत दयनीय अवस्था झालेली आहे. आदिवासी समूहांना आदरपूर्वक मान-सन्मान नव्हे तर वंदन केले पाहिजे असे यजुर्वेदाच्या मंत्र जपतांना अनेक वेळा स्पष्टीकरण तथा सांगितले जाते. परंतु भारत सरकारच्या आचरणात दिसून येत नाही. अनुसूचित जमातीसाठी शतकाच्याही वर विविध योजना शासनाच्या आहेत. परंतु त्या योजना आदिवासींच्या दारापर्यंत येता येताच संपून जातात. यासी काय म्हणावे? अंमलबजावणी का होत नाही? महाराष्ट्रासारख्या पुरोगामी राज्यात कुपाशनग्रस्त मुलांची स्थिती आणि आदिवासी स्त्रिया विकासापासून वंचित आहेत. भारताच्या राष्ट्रपती आदिवासी आहेत. काही राज्यात राज्यपाल महिला आदिवासी आहेत, तरीपण आदिवासी महिलांच्या समस्येवर गप्प का? भारतभर विकास होत असतांना आदिवासी महिलांची स्थिती अत्यंत गंभीर आहे. आदिवासी महिलांची सुरक्षितता कुठे आहे?

आदिवासी अस्तित्व
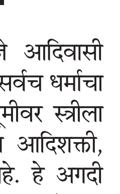
प्रा. डॉ. वामन शेळमाके
9420973248

क्रमशः ■ ■

बोधिसत्व ते बुद्ध जातक सिद्धांताची वैशिष्ट्ये

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर लिखित 'बुद्ध आणि त्यांचा धम्म' या ग्रंथातील अतिशय महत्त्वाचे म्हणजे बोधिसत्व ते बुद्ध होण्याचा प्रवास आणि जातक सिद्धांताचे वैशिष्ट्य.

बोधिसत्वाची तयारी :- बुद्ध होणे ही सहजसाध्य गोष्ट नाही. बोधिसत्वाने दीर्घकालीन साधना करून दहा पारमिता साधल्या पाहिजेत आणि बुद्ध होण्यापूर्वी दहा सामर्थ्ये प्राप्त केली पाहिजेत.

2. दहा पारमिता (Perfections) :- पारमिता म्हणजे परिपूर्ण गुण. प्रत्येक जन्मात एक पारमिता पूर्णत्वाला नेली जाते.

1. दान पारमिता - निःस्वार्थ दान. 2. शील पारमिता - नैतिक आचरण व शिस्त. 3. नेक्कम्म पारमिता - वैराग्य, इंद्रियनिग्रह. 4. पञ्ञा पारमिता - प्रज्ञा, योग्य दृष्टि. 5. वीर्य पारमिता - सतत प्रयत्नशीलता. 6. खंति पारमिता - क्षमा, सहनशीलता. 7. सच्च पारमिता - सत्यनिष्ठा. 8. अधिष्ठान पारमिता - दृढ संकल्प. 9. मेत्ता पारमिता - सर्वांवर प्रेम. 10. उपेक्षा पारमिता - समता व निर्विकार वृत्ती. या दहा पारमिता पायरी-पायरीने, एका जन्मात एकाच पारमितेच्या पूर्णत्वासह साधल्या पाहिजेत. दहा सामर्थ्ये (Ten Powers of the Buddha) बुद्धत्व प्राप्त झाल्यावर बुद्धाजवळ दहा विशेष सामर्थ्ये असतात, जी त्यांना सर्वश्रेष्ठ ठरवतात.

1. शक्य-अशक्य यांचे ज्ञान. 2. कर्मानुसार फल कसे मिळते याचे ज्ञान. 3. विविध प्रवृत्तींचे ज्ञान. 4. विविध प्रवृत्तींच्या गुणदोषांचे ज्ञान. 5. सर्व प्रकारच्या क्षमतांचे ज्ञान. 6. विविध प्रवृत्तींची गती ओळखण्याचे ज्ञान. 7. स्मरणशक्तीने गतजन्मांचे ज्ञान. 8. दिव्यदृष्टीने प्राण्यांचे जन्ममरण पाहण्याचे ज्ञान. 9. ध्यान, समाधी, मुक्ती व त्यांच्या अपायांचे ज्ञान. 10. आसवांचा नाश करणारे परिपूर्ण ज्ञान. ही सामर्थ्ये मिळाल्यावरच बोधिसत्व 'सम्यक संबुद्ध' होतो.

बुद्धत्वाचा कळस :- डॉ. बाबासाहेब म्हणतात, 'बुद्ध हा बोधिसत्वाच्या जीवनातील कळस आहे.' म्हणजे, पारमितांची पायरी-पायरीने साधना आणि दहा सामर्थ्ये सिद्ध झाल्यावरच बुद्धत्व प्राप्त होते.

जातक सिद्धांत व अवतारवाद :- येथे महत्त्वाचा मुद्दा आहे. जातक सिद्धांत प्रथमदर्शनी अवतारवादासारखा वाटतो, पण प्रत्यक्षात तो पूर्णतः वेगळा आहे.

अवतारवादात :- देव विविध अवतार घेऊन भक्तांचे रक्षण करतो. त्याचे वर्तन नैतिक असो वा अनैतिक, त्याला महत्त्व नसते.

जातक सिद्धांतात :- बुद्ध होण्यासाठी बोधिसत्वाने प्रत्येक जन्मात अत्युच्च नैतिकता व शुद्ध आचरण पाळलेच पाहिजे. कसोटीवर टिकूनच बुद्धत्व प्राप्त होते. म्हणूनच जातक सिद्धांत हा बुद्धाच्या अत्युच्च शुद्धावस्थेचा सार आहे.

इतर धर्मांशी तुलना :- डॉ. आंबेडकर म्हणतात की, दुसरा कोणताही धर्म आपल्या संस्थापकाला एवढ्या कसोटीवर तपासत नाही. इतर धर्मांचे संस्थापक दैवी अवतार मानले जातात. पण बुद्ध धर्मात बुद्धत्व हे मानवी साधना व नैतिक शुद्धतेवर आधारित आहे.

अभ्यासकांचा भ्रम व आपली जबाबदारी :- काही अभ्यासक अवतारवादाशी जातक सिद्धांत गल्लत करतात. हे चुकीचे आहे. डॉ. बाबासाहेबांचा उद्देश फक्त तुलना दाखवणे आणि बुद्ध धर्माचे वेगळेपण अधोरेखित करणे हा होता. म्हणून वाचन करताना संदर्भासहित अर्थ समजून घेतला पाहिजे. चुकीचा बोध होऊ नये ही आपली जबाबदारी आहे.

बुद्धांचा सल्ला :- भगवान बुद्ध म्हणाले आहेत, 'जे प्रश्न अनुत्तरित आहेत, त्यात वेळ वाया घालवू नका.' आपण आत्मा, ईश्वर, पुनर्जन्म यावर अनावश्यक वाद न करता नैतिक जीवन, प्रज्ञा आणि साधनेवर लक्ष केंद्रित केले पाहिजे.

बोधिसत्वाचा प्रवास हा दीर्घ व कठीण आहे. :- पारमिता व सामर्थ्ये यांची कसून साधना करूनच बुद्धत्व प्राप्त होते. जातक सिद्धांत अवतारवादासारखा नसून, नैतिकतेवर उभारलेला अद्वितीय सिद्धांत आहे. म्हणून आपले ध्येय आहे, बुद्धाने दाखविलेल्या या शुद्ध, प्रज्ञायुक्त आणि करुणामय मार्गावर चालणे. ■ ■

– एकनाथ भंकाळे

“ स्वाभिमानाचा बळी देऊन कोणताही मनुष्य कृतज्ञता व्यक्त करू शकणार नाही. ”

देऊळ नसता देव कोठे होते..?

भटेराच्या धार्मिक गुलामगिरीच्या थोतांडात देवळाचा नंबर पहिला लागतो. देवळाची उत्पत्ती ब्रम्हदेवाच्या बारशाला खास झालेली नाही. हिंदूधर्माची ही अगदी अलिकडची कमाई आहे. देऊळ हा देवालय या शब्दाचा अपभ्रंश आहे. देवाचे जे आलय वसतीस्थान ते देवालय. आमचे तत्वज्ञान पहावे तो देव चराचर व्यापूनी आणखी वर दशांमुळे उरला अशा सर्वव्यापी देवाला चार भिंतींच्या आणि कळसबाज घुमटाच्या घरात येऊन राहण्याची जरुरत काय पडली होती? बोरीबंदरवर उतरलेल्या नवख्या प्रवाश्याला सभागृहात किंवा ताजमहालत जाण्याचा जसा प्रसंग येतो तसा चराचर व्यापूनी दशांगुळे उरलेल्या देवाला सारे जग ओसाड टाकुन हिंदुच्या देवळातच येऊन ठाणे देण्याचा असा कोणता प्रसंग ओढावला होता नकळे...? बौद्ध धर्म हिंदूस्थानातून परागंदा होईपर्यंत (म्हणजे इसवी सनाचा उदय होईपर्यंत) तरी भारतीय इतिहासात देवळाचा कोठेच काही सुगावा लागत नाही. मग तोपर्यंत आमचे हे हिंदू देव थंडीवाऱ्यात कुडकुडत आणि उन्हातान्हात धडपडत पडले तरी कोठे होते..? विद्वान संशोधकांच्या मते आर्यांच्या ऋग्वेदकाळी गणना जास्तीत जास्त इसवी सनापूर्वी 7000 वर्ष धरली तर इतकी वर्षे हे आमचे मोक्षदाते 'देव देवळाशिवाय जगले तरी कसे आणि कोठे..?' आजचा त्यांच्या देवळातला थाट पाहिला तर जिवंत माणसाला एक वेळच्या कोरड्या भाकरीची पंचाईत पण या देवांना सकाळची न्याहारी दुपारी पंचपक्कांन्नाचे भरगच्च ताट पुन्हा तीन प्रहरी टीपीन आणि रात्री जेवण..! याशिवाय दिवस सुना जायचा नाही. याशिवाय काकड आरत्या माकड आरत्या धुपारती शेजारती आहेतच. कोट्यवधी गोरगरीब हिंदू विशेषतः धर्मश्रद्धाळू हतभागी अस्पृश्यांना थंडीच्या भयंकर कडाक्यात गोणपाटाचे ठिगळही मिळण्याची पंचाईत. पण आमच्या देवाना छपरीपलंग मच्छरदाणी गाद्यागिरद्यांशिवाय भागायचेच नाही. 'खुशाल चेंडू श्रीमंताप्रमाणे असल्या अखंड ऐश्यर्यात लोळणाऱ्या देवांची स्थिती देवळे निर्माण होण्यापूर्वी कशी असावी..' याची प्रत्यक्ष प्रदर्शन म्हणून तर 'भिक्षुकशाहीच्या आद्य शंकराचार्यांनी महारवाडे, मांगवाडे, धेडवाडे व भंगीवाडे निर्माण करुन ठेवले असावेत का..?' आमची खात्री आहे की देव हे नव्हती तेव्हा आमच्या देवांच्या नशिबी महारमांगा प्रमाणेच लागलेली असावी. या पाहणीतून आपला उद्धार व्हावा आणि काकड माकड आरत्यांचे आणि घंटानगाऱ्याचे ऐश्वर्य आपणास लाभावे म्हणून आमच्या देवळ्या देवांनी भटाची खुप पायचाटी केली. 'तेव्हां भटाच्या वेदोक्त मेहरबानीने त्यांना तुरुंगवजा देवळांतली भटमान्य राजविलाशी राहणी लाभली...' ■■

दिनकर रा मडकवाडे
मो.9423418160

संदर्भ :- देवळाचा धर्म आणि धर्माची देवळे..
लेखक :- प्रबोधनकार ठाकरे

स्वैरमाध्यमे आणि हतबल नागरिक

भारत पाक संघर्षाच्या पार्श्वभूमीवर प्रामुख्याने इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांनी जी वार्तांकन केली ते लक्षात घेता भारतीय माध्यमे बाल्यावस्थेत आहेत याची प्रचिती येते. याच संघर्षाच्या निमित्ताने नव्हे तर विविध विषयांवर त्यांचा एकांगी दृष्टिकोन स्पष्ट लक्षात येतो. मुळात त्यांना लोकशाहीत या चौथ्या स्तंभाच्या असणाऱ्या दायित्व आणि जबाबदारीचे भान नाही हे सहज संवेदनशील आणि विवेकी प्रेक्षकाच्या लक्षात येते. वार्तांकनासाठी नळावरच्या भांडणाचा आविर्भाव, खोटे पुरावे, चिथावणीखोर भाषा या माध्यमाची पत घालवण्यास सहाय्यक ठरतो आहे. माध्यम स्वातंत्र्य आकडेवारीत जागतिक स्तरावर 2025 मध्ये आपण 151 व्या स्थानी आहोत. भारतीय प्रिंट मिडीयाला अनेक पत्रकारांनी आपल्या धडाडी आणि सत्य प्रतिपादनाने उंची गाठून दिली आहे. अलिकडे मालकशाहिचा वाढता हस्तक्षेप आणि वैयक्तिक हेतू साध्य करण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिक माध्यमाचा उपयोग मोठ्या प्रमाणात होऊ लागला आहे. काही न्यूज चॅनलचे मालक संसदेत विराजमान झालेत. अलिकडे सरकार धार्जीने वार्तांकन हा प्रमुख निकष काही चॅनल्सचा ठरत चालला आहे. या वार्ताहरांना, अँकर व्यक्तींना लोकशाही, समाज आणि पत्रकारितेची मूल्ये यांच्याशी काहीही देणेघेणे नाही हेच त्यांच्या सादरीकरणातून सहज लक्षात येते. सत्ता प्राप्तीसाठी उपयोगात आल्याने सरकारी वरदहस्त प्राप्त ही माध्यमे आता भस्मासुराचा भूमिकेत आढळतात. या काळात फेक न्यूजचा मोठ्या प्रमाणात वापर झाल्याने जगभरात देशाची प्रतिमा आक्रमक देश अशी निर्माण झाली. त्यातून उमटलेले पडसाद निस्तरण्याचे प्रयत्न सुरू झाले आहेत. सरकारला त्यांच्यासाठी मार्गदर्शक सूचना जारी कराव्या लागल्यात यावरून वार्तांकनाचा दर्जा योग्य नव्हता हेच सिद्ध होते. संघर्ष स्थितीत असावा लागणारा संयम गमावून बसल्याने जागतिक स्तरावर जे हसू झाले, प्रतिमा मलिन झाली ती भरून कशी निघेल? उन्मादी समाज विवेक गमावून बसलेला असतो. असा उन्मादी समाज सत्ता हस्तगत करून देतो. त्यातून कायम उन्मादी वातावरण निर्माण करीत राहावे ही माध्यमांची विशिष्ट विचारधारेला पूरक भूमिका भविष्यात देश आणि जागतिक स्तरावर घातक सिद्ध होऊ शकते याचे भान वेळीच आलेले बरे. ■■

अनिरुद्ध कांबळे
मो.9922959770

पारख

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

त्याचा घटस्फोट झाला. नातेवाईकांनी कारण विचारले तेव्हा तो म्हणाला. आयुष्यात जोडीदाराची निवड जर चुकली तर पुढे संसाराची सर्व गणिते चुकतच जातात. तिच्या मनातही हाच विचार आला असावा. म्हणून मी अधिक काही न ताणता तिला तिच्या मर्जीने जगता यावे म्हणून वाट मोकळी करून दिली. संसारात हिरे, माणकांची पारख करणाऱ्या रत्नपारख्याची नव्हे तर काळजातील भावना पारखणारी व्यक्ती ही अधिक महत्त्वाची असते. ज्या व्यक्तीला तुमचे मुल्य कळतच नाही त्याला समजून सांगणे म्हणजे स्वतःचेच अवमूल्यन करणे आहे. आयुष्याची नव्याने सुरूवात करण्यासाठी बरेचदा केवळ पाने पालटून चालत नाही तर कधी कधी पुस्तकालाच बदलावे लागते. कुणाला काही दोष देण्यात मुळीच अर्थ नाही. जे व्हायचे ते होणार हे नक्की. शेवटी आपल्या हाती काहीच नाही जिवनात फाटके असो वा तुटके एकवेळ काहीही शिवता येते पण मतभेद अन् कलहाच्या कापडाला ना शिवता येते, ना थिगळ लावता येते, ना तुरपाई किंवा रफु करता येत. ■■

शिक्षकांना सुट्ट्यांची खरेच रेलचेल आहे काय?

शाळांना उन्हाळी व दिवाळी सुट्ट्या लागल्या की समाजात, नातेवाईकांत, किंबहुना इतर सरकारी कर्मचाऱ्यांतदेखील विद्यार्थ्यांसोबतच्या गुरुजींच्याही दीर्घ सुट्ट्यांचा विषय चेष्टा-मस्करीने का होईना निघतोच! सर्वांना असे वाटते की, गुरुजींना उन्हाळ्यात दीड महिना व दिवाळीत पाऊण महिना घरी बसून शासन पगार देते. सर्वांचा असा समज असतो की जणू काही शिक्षकांना इतर सरकारी कर्मचाऱ्यांपेक्षा खूप काही जास्त सुट्ट्या असतात. पण खरेच असे असते का? शिक्षकांना व इतर सरकारी कर्मचाऱ्यांना किती सुट्टी असतात याचे गणितच एकदाच समजून घेऊयात!

सर्वप्रथम शिक्षकाचे सुट्ट्यांच गणित पाहूया. 2025-26 या शैक्षणिक वर्षासाठी शासनाने ठरवून दिलेले कामकाजाचे दिवस - 238 म्हणजेच वर्षभरातील सर्व मिळून (उन्हाळी+दिवाळी+सर्व रविवार+सर्व सार्वजनिक सुट्ट्या) एकूण सुट्ट्या - 365 - 238 = 127.

यात शिक्षकांना वर्षभरात एकूण देय रजा -
i) किरकोळ रजा-12
ii) अर्जित रजा-10

एकूण - 22 म्हणजेच एखाद्या शिक्षकांनी त्याच वर्षात सर्वच्या सर्व रजा उपभोगल्या तर शिक्षकांच्या एकूण सुट्ट्यांची संख्या = 127+22= 149 म्हणजेच शिक्षकांना एका वर्षात जास्तीत जास्त 149 दिवस सुट्ट्या मिळतात. आता इतर सरकारी कर्मचाऱ्यांच्या सुट्ट्यांचे गणित समजून घेऊया! वर्षाचे एकूण दिवस-365, पैकी सर्व शनिवार व रविवार सुट्ट्या -104 सार्वजनिक सुट्ट्या -25 (यापैकी यावर्षी 5 सुट्ट्या शनिवारी व रविवारी आल्यामुळे ही संख्या = 20) सुट्ट्यांव्यतिरिक्त इतर सरकारी कर्मचाऱ्यांना एकूण देय रजा - i) किरकोळ रजा-08, ii) अर्जित रजा-30 (म.ना.से.,1981 नियम 50), iii) अर्धवेतनी रजा - 20 (म.ना.से.,1981 नियम 60) (या अर्धवेतनी रजांचे म.ना.से.,1981 नियम 61 नुसार परिवर्तित रजांमध्ये एकूण 10 दिवसांत परावर्तन करता येते.) एकूण - 08+30+10 = 48

म्हणजेच इतर सरकारी कर्मचारी एका वर्षात जास्तीत जास्त घेऊ शकणाऱ्या सुट्ट्यांची संख्या= 104+20+48 = 172

म्हणजेच इतर सरकारी कर्मचाऱ्यांसाठी एका वर्षातील कमीत कमी कामकाजाचे दिवस = 365-172= 193. अन् शिक्षकांसाठी एका वर्षातील कमीत कमी कामकाजाचे दिवस = 365-149= 216 याचाच अर्थ शिक्षकांना इतर सरकारी कर्मचाऱ्यांपेक्षा वर्षभरात 23 दिवस कमी सुट्ट्या आहेत. अर्थात आम्ही जेवढ्या आहे, तेवढ्याच सुट्ट्यांमध्ये प्रचंड समाधानी आहोत. मात्र शिक्षकांना खूपच जास्त सुट्ट्या असतात, असा कुणाचाही गैरसमज नसावा, यासाठी या सुट्ट्यांच्या गणिताची मांडणी सर्वांच्या सेवेत सादर! सोबतच उन्हाळी प्रशिक्षणे व माहीतीची देवाण-घेवाण सतत सुरूच असते, मग सुट्या असो की नसो. त्यामुळे शिक्षकांच्या उन्हाळी आणि दिवाळी सुट्ट्यांबाबतचा आपल्या मनातील गोड गैरसमज सर्वांनी मनातून काढून टाकावा व वास्तविकता समजुन घ्यावी, ही अपेक्षा. ■■

प्रा. दिलीप आनंदराव जाधव

हल्लीचे शासन अश्या नावाने योजना काढत आहे ते स्वागत आहे. पण त्याचा लाभ योग्य व्यक्तींना होत नाही हा त्या योजनेचा दोष नाही. दोष आहे तो त्या योजना राबिणाऱ्या शासनव्यवस्थेतील राजकारण्यांचा. त्यांची मनीषा सकारात्मक त्या योजनेच्या नीतिमत्तेशी राहायला पाहिजे. खऱ्या व्यक्तींना त्याचा लाभ व्हायला पाहिजे. 'वामनदादा स्वतः लिहितात सांगा धनाचा साठा नी आमचा वाटा कुठं हाय रं'. मग हा वाटा त्यांच्याच नावाच्या योजनेमध्ये योग्य साहित्यिक क्लावनतांना मिळलाच नाही तर त्या वामनदादांचा तो अपमान होय, अवमान होय. ज्या कलावन्ताने बहुजन समाजातील समजघटकाचा वाटा मागितला हक्क अधिकार मागितला. त्याच कलावंताच्या नावाने जर खऱ्या कलावंताला त्याच्या नावाचा योजनेत लाभ नाही मिळाला तर त्या वामनदादा सारख्या निर्मळ मनाच्या कलावंताला तो डाग लागेल. जो डाग भारताला गांधी हत्येने लागला असा डाग कधीच इतिहासामधून पुसून निघत नाही याची दखल या भाजपच्या योजना काढणाऱ्या राजकारण्यांनी आवर्जून घ्यावी.

छत्रपती शाहू महाराज वृद्ध कलावंत योजनेचे तेच होत आहे. या योजनेमध्ये जि कलावंतांची समिती गठीत केली जाते. त्या समितीमध्ये कलावंत साहित्यिक राहतच नाही. त्या समितीत आमदार, खासदार मंत्री यांच्या मर्जीतील त्या पक्षाचे कार्यकर्ते राहतात आणि ते कार्यकर्ते आपल्याच पक्षातील ज्यांच्या मुखातूनही स्वर सूर निघत नाही ज्यांना साहित्यातील अबकडं समजत नाही अश्या स्वतःच्या संबंधतील व्यक्तींकडून पैसे उकळून त्यांचे नांव घोषित करतात आणि या शासकीय योजनेचा लाभ अपात्र व्यक्तींना देतात असे सर्वच योजनेमध्ये हल्ली प्रथा परंपरा झाली आहे. काँग्रेस असो, भाजपा असो शिवसेना असो कुठलीही राजकीय पार्टी असो. फक्त पार्टीचे नाव वेगवेगळे आहे. जे दर्जेदार साहित्यिक कलावंत आहेत ते कुणाच्याही मागे न फिरता त्यांची मानसिक कुचंबना न होता शासनदरबारी त्यांची नोंद असायला पाहिजे. त्या कलावंतांचे साहित्यिक लेखक, कवि, संगीतकार, गायक, नाट्य कलवांतांचे नावे जाहीर होताच मानवी समाजात आनंद, हर्ष निर्माण झाला पाहिजे. पण इथे घडते वेगळेच ज्यांना शंभर टक्के कॉन्फिडन्स असते, समाजाला जे परिचित असतात, त्यांचा भ्रमनिरास होतो. तेव्हा जेव्हा योजनेच्या लाभार्थ्यांची यादी जाहीर होते. शासन-प्रशासनातील चोर चोरांची यादी जाहीर करतात. सत्कार, सन्मान चोरांचा होतो. शासनाचा लाभ चोरांना मिळतो. जो जवळचा पैसा असतो तोही कागदपत्रात खर्च होतो. कार्यालयात येण्या-जाण्यात खर्च होतो आणि जो शासनातील पक्ष कार्यालयात दिवसभर पिशव्या सांभाळतो मंत्र्या, आमदार, खासदार, कार्यकर्त्याचे बूट पॉलीस करतो, त्याचे लाभार्थी म्हणून नांव जाहीर होते. हा शासनसत्तेतील नालायक नीतिमत्तेच्या पदाधिकाऱ्यांनी आता घोळ बंद करायला पाहिजे. कारण त्या योजनेचा निधी हा शासनसत्तेतील पक्ष कार्यकर्त्याच्या, मंत्र्याच्या, आमदार-खासदाराच्या बापाच्या घरचा नसतो. तो निधी भारतातील कस्टकरी शेतकरी श्रमिक हातमजूर कामगारांच्या रक्त घामाच्या मेहनतीच्या श्रमातून मिळविलेल्या मिळकतीचा असतो.

भारताचे संविधानकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात, कुठल्याही देशाचे संविधान कितीही स्वच्छ सुंदर असले पण जर शासन सत्तेतील लोक जर नालायक असले तर त्या देशाचे संविधान हे नालायक साबित होईल, आणि कुठल्याही देशाचे संविधान कितीही वाईट असले पण शासनसत्तेतील लोक जर जनतेप्रति प्रामाणिक लायक असतील तर त्या देशाचे वाईटही संविधान लायक ठरेल. फार महत्वाचा संदेश 26 नोव्हेंबर 1950 ला भारताला संविधान अर्पण करतांना भारताच्या संविधानकाराने जगाला संदेश दिला म्हणूनच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची जयंती जगाने 2025 ला साजरी केली. कुठलीही योजना निष्पक्ष निर्मळ मनाने कायद्याच्या चाकोरीमधून योग्य व्यक्तींपर्यंत लाभाच्या दिशेने योग्य मार्गाने पोहचावे. मग ती अण्णाभाऊ साठे यां साहित्यकाराच्या नावाची असो की वामनदादा कर्डकांच्या नावाची असो किंवा कुठल्याही महापुरुषांच्या नावाची असो. योजनेमध्ये समितीतील लोकं नालायक नसावे. ■■

वामनदादा कर्डक परिवर्तनवादी प्रबोधनात्मक विद्यापीठ!

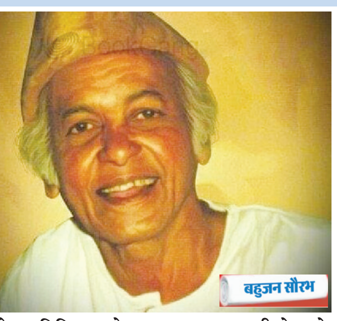

अनिरुद्ध शेवाळे
9823368332

सनातन धर्म

आज विधानसभेमध्ये लोकांच्या हृदयात काय आहे ते स्पष्टपणाने बाहेर आले. माझे भाषण सुरु असतांना सनातन धर्माला आम्ही स्विकारणार नाही. त्याला कायम विरोध करणार, असे बोलताच भाजपाच्या आणि शिंदे गटाच्या सदस्यांनी सनातन धर्म की जय हो! या घोषणा द्यायला सुरुवात केली. याचे मला आश्चर्यच वाटले. अनेक सदस्य शाब्दिक रुपांनी माझ्या अंगावर येत होते. मी मात्र माझ्या भूमिकेवर ठाम होतो की, सनातन धर्म आम्ही स्विकारणार नाही आम्ही टोकाचा विरोध करु.

त्याचे कारण असे की, सनातन धर्माला पहिल्यांदा आव्हान बुद्धांनी दिले व माणूसकीचा ऱ्हास होतो म्हणून सनातन धर्म मान्य नाही अशी बुद्धांची, त्यानंतर महावीर जैन यांची भूमिका होती. किंबहुना सनातन धर्मातून बाहेर जाऊन बुद्ध धर्माची आणि जैन धर्माची स्थापनाच विद्रोहातून झाली. त्यानंतर बसवेश्वर महाराज आले. त्यांनी देखिल सनातन धर्माला विरोध केला आणि लिंगायत धर्माची स्थापना केली. त्यानंतर चक्रधर स्वामी आले. चक्रधर स्वामींनी साहित्य लिहीत उघडपणाने सनातन धर्माला विरोध केला आणि महानुभव पंथ स्थापन केला. ही सनातन व्यवस्था ज्ञानेश्वर माऊलींच्या आई-वडीलांच्या मृत्यूला जबाबदार ठरली आणि त्यांनी ज्ञानेश्वर माऊलींना देखील विरोध केला. नंतर आलेल्या संत परंपरेतील सगळ्याच संतांनी सनातन धर्म आणि कर्मकांड यांना विरोध करणारी भूमिका घेतली. सावता माळी असो, चोखामेळा असो, संत गोरा कुंभार, संत तुकाराम असो, संत एकनाथ असो, संत गाडगेबाबा असो, संत तुकडोजी महाराज असो. संत तुकाराम महाराजांचे तर शारीरीक हाल केलेच. पण, त्यांच्या मुखातून बाहेर पडलेली, लिहीली गेलेली गाथा देखिल यांनी फाडून फेकून दिली. सनातनांनी त्यांचे न भुतो न भविष्यती हाल केले. त्याचकाळात छत्रपती शिवाजी महाराजांना देखिल छळण्याचे काम सनातन व्यवस्थेने केले. पण, त्या सनातन व्यवस्थेवर मात करीत इथे पहिल्यांदा स्वराज्य धर्म स्थापन करण्याचे काम छत्रपती शिवाजी महाराजांनी केले. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या निर्वाणानंतर छत्रपती संभाजी महाराजांना छळण्याचे काम हे औरंगजेबाबरोबर सामिल होऊन सनातनी लोकांनीच केले होते. म्हणूनच पाच सनातन्यांना हत्तीच्या पायाखाली देण्याचे काम छत्रपती संभाजी महाराजांनी केले.

काही काळ पेशवेकालीन व्यवस्थेमध्ये सनातन्यांची समाजावरची पकड घट्ट होत गेली आणि अस्पृश्यता अधिक वेगाने पुढे आली. त्यामध्ये बहुजनांचे अनेक हाल झाले. पण, त्यानंतर 1818 च्या पराभवानंतर पेशवाई लोपली व हळुहळु महात्मा जोतिबा फुले यांच्या लिखाणातून, त्यांच्या विचारातून सनातन्यांना टोकाचा विरोध होऊ लागला. सनातन धर्मामध्ये स्त्रीयांना स्थानच नव्हते. कारण, मनूच्या म्हणण्याप्रमाणे स्त्रीया या वासनेने वकवकलेल्या असतात. त्या उपभोगाच्या वस्तू असतात आणि स्त्रियांना कुठल्याही प्रकारे समाजव्यवस्थेमध्ये स्थान नाही. त्याविरोधात महात्मा फुले यांनी भूमिका घेतली. शिक्षणाचे दरवाजे उघडे केले. 'स्त्री शिकली तर घर शिकेल' या भूमिकेतून त्यांनी समाजात विद्रोह केला. स्वतःच्या पत्नीलाच स्त्री शिक्षणासाठी बाहेर काढले. फुले दाम्पत्याला मारण्याचा कट देखिल झाला. त्यांच्यावर अनेक हल्ले झाले. पण, स्वतः त्यांनी कधीही हार मानली नाही. ते मागे हटले नाहीत आणि आज देशात ज्या शिकलेल्या स्त्रीया दिसत आहेत; त्या कुठल्याही जाती धर्माच्या असो, त्याचे एकमेव कारण म्हणजे महात्मा ज्योतिबा फुले.

त्यानंतर ज्योतिबा फुले यांचेच व्रत पुढे घेत शोषितांना पहिल्यांदा आरक्षणाची व्यवस्था देऊन त्यांना बरोबरीने आणले पाहिजे. हे जगातील पहिले आरक्षणाचे काम छत्रपती शाहू महाराजांनी केले. त्यांनी देखिल सनातनी व्यवस्थेला तीव्र विरोध केला. छत्रपती शाहू महाराजांना मारण्याचे काम देखिल सनातन्यांनी केले. पण, हे सगळे घडत असतांना अनेक ब्राम्हण्यवादाच्या विरोधात असलेल्या ब्राम्हणांनी छत्रपती शाहू महाराजांना साथ दिली हे महत्वाचे आहे. त्याचदरम्यान गोपाळ गणेश आगरकर, गोपाळ कृष्ण गोखले यांनी सनातन व्यवस्थेच्या विरुद्ध बोलण्यास सुरुवात केली. तर, सनातन्यांनी आगरकरांना मारण्याची सुपारीच दिली. आगरकरांवर हल्ला करण्याचा प्रयत्न झाला. या काळामध्ये अनेक ब्राम्हण असे होते जे ब्राम्हण्यवादाच्या विरोधात होते व समाजामध्ये जे दुफळी माजवत आहेत हे चुकीचे आहे अशी त्यांची भूमिका होती.

त्यानंतर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी 1920 ते1930 या काळामध्ये मनुस्मृती जाळली. महाडच्या चवदार तळ्यावर पाण्यासाठी आंदोलन केले आणि पाणी सगळ्यांना पिण्यासाठी मोकळे झाले पाहिजे अशा प्रकारची भूमिका घेतली. नाशिकला जाऊन त्यांनी काळाराम मंदिरात प्रवेश घेतला आणि प्रत्येकाला मंदिरात जाण्याचा अधिकार असला पाहिजे अशा प्रकारचे सनातन्यांविरुद्ध अनेक कार्यक्रम त्यांनी हाती घेतले. सनातन्यांनी त्यांना शाळेत जाऊ दिले नव्हते. याचा प्रचंड राग त्यांच्या मनात होता. हे सगळे ज्याच्यामुळे निर्माण झाला, त्या मनुस्मृतीला अग्नी देत पुढची दिशा स्पष्ट केली. हे सगळे तसेच शोषितांवर झालेला अन्याय त्यांनी मनामध्ये ठेवून आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे अर्थतज्ञ असतांना आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे वकिल असतांना त्यांनी व्यावसायिकदृष्ट्या कमाई करण्यापेक्षा समाजासाठी काम करावे या भूमिकेतून ते शोषितांसाठी काम करीत गेले. ते जागतिक अर्थतज्ञ होऊ शकले असते. ते जगविख्यात वकील होऊ शकले असते. पण, ते काही न करता त्यांनी शोषितांना न्याय देण्याचा प्रयत्न केला आणि शेवटी या सगळ्या विचारांचा गाभा आपल्याला संविधानात दिसतो. जिथे सनातन धर्माचा अंत झाला. त्या सनातन धर्माच्या बाजूने उभे राहण्याचे काम आज भाजपाचे काही सदस्य करीत होते. दुर्दैवाने मी सनातन धर्माच्या विरुद्ध बोलत असताना, ही सगळी उदाहरणे देत असताना भाजपाचे आमदार राम सातपुते जे मागासवर्गीय आहेत. त्यांनी सनातन धर्म की जय हो! ही घोषणा दिली. त्यावर मी त्यांना फक्त एवढेच म्हणालो की, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे संविधान आहे म्हणून तुम्ही या सभागृहात आला आहात. तुम्ही एकतर सनातनी होऊ शकता किंवा तुम्ही डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारांनी पुढे जाऊ शकता.

कालच मा. सर्वोच्च न्यायालयामध्ये एक निर्णय देतांना जस्टीस जोसेफ आणि जस्टीस नागरत्न यांनी देशामध्ये वाढलेली धर्मांधता आणि त्यामुळे खराब झालेला देशातील माहोल, समाजव्यवस्था याबद्दल बोलतांना स्पष्टपणाने नमूद केले की, हा देश धर्मनिरपेक्ष आहे. निष्कारण नको ते मुद्दे काढून या देशातील माहोल खराब करु नका. तुमच्यामुळे देशामध्ये द्वेष वाढतोय. अशी समज त्यांनी याचिकाकर्त्याला दिली आणि मा. सर्वोच्च न्यायालयाने आपले मत नोंदवले. त्यामुळे सनातन काय हे न समजलेले उगाचच सनातन धर्म की जय हो! या घोषणा देत होते. त्यामुळे त्यांचा चेहराच उघडा झाला. त्यानंतर प्रक्षेपण दाखवू नका असा आदेश निघाला. माझे आजही म्हणणे आहे की, प्रक्षेपण दाखवा. लोकांना कळू द्या की, सनातन धर्माच्या बाजूने कोणी घोषणा दिल्या आहेत. हा सनातन धर्म जर राबवायचा असेल तर बहुजनांनो परत एकदा तुमच्या बापजाद्यांचे जे हाल झाले होते, ते परत येणार आहेत. परत एकदा मंदिर बंदी होणार आहे. परत एकदा पाण्यासाठी पाणवठ्यावर जाता येणार नाही. परत एकदा शाळा बंद होणार आहे आणि परत एकदा आपले बापजादे जसे अनाडी राहीले तसंच आपल्या पुढच्या पिढींना रहावे लागेल. तेव्हा आज जर डोळे उघडले नाहीत, तर पुढचा होणारा अंधार याला आपण वाचवू शकत नाही. तेव्हा आज डोळे उघडा आणि आपला समाज जिवंत ठेवा. जो शिव, शंभू, शाहू, फुले, आंबेडकरांनी निर्माण केला आहे.

वसुधैव कुटुंबकम मानणारा हिंदू धर्म आम्ही मानतो.
मनुवादी सनातन धर्म मुर्दाबाद! ■■

- जितेंद्र आव्हाड

असंघटित शोषित पीडित वंचित श्रमिकाचा आधारस्तंभ हरपला...

बुद्ध, फुले, शाहू, शिवराय आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या मानवतावादी सत्यशोधक चळवळीचे अग्रगण्य नेते, जातीभेद गाडण्यासाठी एक गाव एक पाणवठ्याचे राखणदार, असंघटित श्रमिक, हमाल, रिक्षाचालक आणि बांधकाम मजुरांना न्याय हक्क सामाजिक सुरक्षा आणि सन्मान मिळवून देण्यासाठी संपूर्ण जीवन समर्पित करणारे श्रमिकांचे आधारस्तंभ, पुरोगामी चळवळीतील ज्येष्ठ सामाजिक नेते बाबा आढाव यांनी 8 डिसेंबर 2025 रोजी वयाच्या 95 व्या वर्षी पुण्याच्या हॉस्पिटलमध्ये जगाचा अखेरचा निरोप घेतला. वयाच्या 95 वर्षीपर्यंत सामाजिक कार्यात सक्रिय असलेले बाबा आढाव यांना आदराने 'पुणे शहराचे कुटुंब प्रमुख' म्हटले जाते. ही त्यांच्या महान कार्याची पोच पावती आहे. बाबासाहेब पांडुरंग आढाव यांचा जन्म 1 जून 1930 साली पुण्यात झाला. गरीब घरातील बाबा आढाव यांचे बालपण शिक्षण आणि कार्य पुण्यातील असले तरी त्यांचे नाव भारतवर्ष आणि साता सुंदरपार सर्वांना परिचित आहे. कारण शोषित पिढीत, वंचित आणि आदिवासी समाजावर होणाऱ्या अन्यायाचा प्रतिकार करण्यासाठी बाबा आढाव नेहमीच आघाडीवर राहिले. महात्मा फुले यांना अपेक्षित असलेला सत्यशोधक समाज निर्माण करण्यासाठी बाबा आढाव यांनी जीवन समर्पित केले असे म्हटले तर वावगे ठरणार नाही. कारण त्यांनी वर्ग, जाती आणि स्त्री-पुरुष यात समानता येण्यासाठी अनेक आंदोलने केली. 1952 साली पडलेल्या दुष्काळात अन्नधान्याचा काळाबाजार आणि महगाई विरोधी जनआंदोलन केले. 1962 मध्ये महाराष्ट्र सरकारच्या पुनर्वसन धोरणा विरोधात आंदोलन केले. 1972 सालचा महादुष्काळ दलितांना पाण्यासाठी वनवन भटकावे लागत असताना 'एक गाव, एक पाणवठा' हे आंदोलन सुरु करून समता प्रस्थापित करण्याचा प्रयत्न केला. त्याचा परिणाम 'एक गाव, एक पाणवठा' नावाने राज्यभर पाणवठ्याच्या ठिकाणी स्मारक उभारण्यात आली. कष्टकरी कामगारांना दुपारच्या वेळी जेवण मिळण्यासाठी कष्टाची भाकरी योजना' सुरू केली. त्याचे अनुकरण झुणका भाकर नंतर सरकारने शिवथाळी सुरू केली. असंघटित कामगार यांना देखील सामाजिक सुरक्षा आणि पेंशन मिळण्यासाठी बाबा आढाव यांनी 2012 साली राष्ट्रीय पेंशन अदालत सुरू केली. असंघटित कामगारसाठी मोलकरियन पंचायत, शिक्षा पंचायत, कागद काचपत्रा कष्टकरी पंचायत स्थापन केली. ज्यांची कोणीच दखल घेत नव्हते. त्यांच्यावर होणाऱ्या अन्यायाला वाचा फोडण्याचे काम बाबा आढाव यांनी केले. पुण्यातील महात्मा फुले समता प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष असलेले बाबा आढाव यांना शोषित, पीडित, वंचित आदिवासी समाजाला न्याय देण्यासाठी 50 वेळ तुरुंगवास भोगावा लागला. संविधानला नाकारणारे आणि संविधान विरोधक यांना त्यांनी नेहमीच परखड मत मांडली. सामाजिक परिवर्तन करणारे परखड वक्ते तसेच परखड लेखक होते. त्यांची एक गाव, एक पाणवठा, सत्यशोधनाची वाटचाल आणि हमाल पंचायत ही पुस्तक फारच गाजली. त्यांना पुण्यभूषण पुरस्कार (2006) 'मॅन ऑफ द इयर' द वीक मासिकाद्वारे सन्मान (2007). सामाजिक जीवनगौरव पुरस्कार टाइम्स ऑफ इंडिया सोशल इम्पॅक्ट जीवनगौरव पुरस्कार (2011)ने सन्मानित करण्यात आले. मनोहर भिडे यांनी पुरोगामी महाराष्ट्रातील संत परंपरा आणि आध्यात्मिक वारीला बदनाम करण्यासाठी वारीत धारकरी घुसविण्याचा प्रयत्न सुरू केला. त्याला चेक देण्यासाठी बाबा आढाव यांनी पुण्यातील महात्मा फुले वाड्यातून समतेच्या वारीला सुरुवात केली. त्याचा परिणाम ही समतेची वारी संपूर्ण महाराष्ट्रातून निघत असून वारीतुन बुद्ध-डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सांगणारे अनेक महाराज तयार झाले. विठ्ठल हा बुद्धच होता. हे वारकरी पटवून देत आहेत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यानंतर बाबा आढाव यांनी देखील ही एक समतेची क्रांती केल्याचे बहुजनांनी मान्य केले पाहिजे. अशा पुरोगामी, परिवर्तनवादी, क्रांतिकारी नेत्याला डॉ. बाबा आढाव यांना फुले, शाहू, शिवराय आणि आंबेडकरांच्या पुरोगामी महाराष्ट्राच्या वतीने भावपूर्ण श्रद्धांजली! ■■

आनंद म्हस्के
मो. 8652325032

बहुजन सौरभ
BAHUJAN SAURABHA

स्वाभिमानाचे स्मरणशिल्प -३३

बोधीसत्व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा ईसासनी. ता. हिंगणा जिल्हा नागपूर

बोधिमग्गो सेवा संस्था बोधिमग्गो महाविहार भदंत बोधिविनित स्मृती पर्यटन व पर्यावरण संवर्धन परिसर भीम नगर ईसासनी वागधरा ता. हिंगणा, जिल्हा नागपूर येथे अत्यंत दगड, मुरूम असलेल्या जागेवर फार मोठा सुंदर परिसर करून नव्याने निसर्ग निर्मिती केली आहे. फार मोठे बुद्ध विहार, वाचनालय असून भिक्षू यांच्या नेतृत्वाखाली विविध प्रकारचे उपक्रम, प्रकल्प सुरू असतात.

संवाद मित्र, भदंत नागदिपंकर
मो. 9423605550

24 तास पाण्याचा दावा करून ओसीडब्ल्यू कडून 2 वेळच्या पाण्यालाही कात्री

प्रशासनाकडूनच योग्य व स्वच्छ पाणी पुरवठ्याची द प्लॅटफॉर्मची मागणी

नागपूर : उत्तर नागपूर परिसरातील विविध भागांमध्ये, ज्यामध्ये ठवरे कॉलनी, माया नगर इत्यादी भागांचा समावेश आहे, नागपूर महानगरपालिकेच्या कारभाराचा गंभीर आणि संतापजनक चेहरा समोर आला आहे. रहिवाशांच्या म्हणण्यानुसार, दूषित व आरोग्यास हानिकारक पाण्याबाबत तक्रार केल्यानंतर प्रशासनाने पाणीपुरवठा फक्त एक वेळा मर्यादित केला, ज्यामुळे परिसरात तीव्र असंतोष निर्माण झाला आहे.

स्थानिक रहिवाशांचा दावा आहे की, पूर्वी या भागात दिवसभर दोन वेळा नियमित पाणीपुरवठा होत असे. मात्र काही दिवसांपूर्वी नागरिकांनी पाणी गढूळ, दुर्गंधीयुक्त आणि पिण्यास अयोग्य असल्याच्या लेखी व तोंडी तक्रारी केल्यानंतर अचानक पाणीपुरवठा फक्त एकदाच उपलब्ध केला गेला. रहिवाशांचा आरोप आहे की, पाणी शुद्ध करण्याऐवजी तक्रारदारांवर शिक्षा केली गेली. 'दूषित पाणी दिले जाते आणि त्यावर प्रश्न विचारला की पाणीपुरवठाच कमी केला जातो,' असे नागरिक

सांगतात. हा प्रकार लोकशाही व्यवस्थेत नागरिकांचा आवाज दाबण्याचा उघड प्रयत्न असल्याचेही ते म्हणतात.

या गंभीर प्रकरणी 'द प्लॅटफॉर्म' आणि 'ठवरे कॉलनी संघर्ष समिती' यांनी नागपूर महानगरपालिकेचे आयुक्त, आसी नगर झोनचे सहायक आयुक्त आणि ओसीडब्ल्यू विभागाचे उप अभियंता यांच्याकडे तीव्र शब्दांत तक्रार केली आहे. निवेदनात दोन वेळा पाणीपुरवठा तातडीने सुरू करणे, पाण्याचा दाब योग्य ठेवणे, पाण्याची स्वतंत्र गुणवत्ता तपासणी करणे आणि दोषी अधिकाऱ्यांवर कारवाई करणे अशी मागणी करण्यात आली आहे.

दरम्यान, 'द प्लॅटफॉर्मचे' सदस्य राजीव खोब्रागडे यांनी 'ओसीडब्ल्यू विभागाच्या झोनल अधिकाऱ्यांशी थेट चर्चा केली. झोनल अधिकाऱ्यांच्या मते, इंदोरा ते भीम चौक दरम्यान नवीन पाईपलाईन लावण्याचा प्रस्ताव सध्या प्रक्रियेत असून, हे काम पूर्ण झाल्यानंतर ठवरे कॉलनी, माया नगर आणि परिसरातील इतर भागांमध्ये दोन वेळा पाणीपुरवठा नियमितपणे देता येईल. मात्र हे काम पूर्ण होण्यासाठी काही महिने लागू शकतात.

यावर प्रतिक्रिया देताना राजीव खोब्रागडे म्हणाले की, नवीन पाईपलाईन पूर्ण होईपर्यंत नागरिकांना पाण्याविना ठेवणे मान्य नाही. रहिवाशांच्या गरजा आणि तांत्रिक शक्यता लक्षात घेऊन तातडीने एखादा मध्यमकालीन, व्यवहार्य उपाय राबवणे आवश्यक आहे. विकासाच्या नावाखाली नागरिकांचे आरोग्य आणि दैनंदिन जीवन थांबवता येत नाही, असेही त्यांनी ठामपणे सांगितले.तसेच त्यांनी राज्य सरकारने जाहीर केलेल्या 24 तास पाणीपुरवठा योजनेची आठवण करून देत, ओसीडब्ल्यूने केवळ आश्वासनांपुरते न राहता सतत आणि पुरेशा पाणीपुरवठ्याची व्यवस्था करावी, अशी मागणी केली. हा प्रश्न फक्त पाण्याचा नाही, तर मानवी प्रतिष्ठा आणि मूलभूत हक्कांचा आहे. प्रशासनाने तातडीने दखल घेतली नाही, तर आम्ही कायदेशीर आणि लोकशाही मार्गाने संघर्ष अधिक तीव्र करू.

महत्वाचे

बनावट बालभारती पुस्तक कारखान्यावर धाड

नागपूर : नागपुरात बालभारतीच्या बेकायदेशीर पुस्तके छापणाऱ्या कारखान्यावर बालभारती आणि पोलिसांनी धाड टाकत कारवाई केली आहे. नागपुरात मोठ्या प्रमाणात बालभारतीची बनावट पुस्तके छापली जात होती, अशी माहिती मिळाल्यावर ही धाडीची कारवाई करण्यात आली. बालभारतीकडून दरवर्षी शालेय अभ्यासक्रमाची पुस्तके मोठ्या प्रमाणात छापली जातात. ही पुस्तके छापत असताना अधिकृत कंत्राट देण्यात येते. मात्र, असे असताना बेकायदेशीरित्या नागपुरातील एमआयडीसी परिसरात असलेल्या प्रतिभा प्रिंटर्समध्ये ही मोठ्या प्रमाणावर बनावट पुस्तके छापले जात होती. यासंदर्भात मिळालेल्या माहितीनुसार नियमानुसार बालभारतीकडून ज्याला कंत्राट दिले. त्या ऐवजी नागपुरात हिंगणा एमआयडीसीमधील प्रतिभा प्रिंटरसकडून ही पुस्तके छापली जात असल्याची माहिती मिळाली. यात इयत्ता नववी ते बारावी वर्गाचे गणित आणि इतर विषयाचे पुस्तक छापले जात असल्याचे चौकशीत समोर आले.

इंदिरा गांधी महाविद्यालयात बाल विवाह व पोक्सो कायद्यावर चर्चासत्र

कळमेश्वर : इंदिरा गांधी कला वाणिज्य महाविद्यालय कळमेश्वर येथे महिला अध्ययन केंद्र तथा समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने बाल विवाह तथा पोक्सो कायदा या विषयावर विद्यार्थ्यांकरिता चर्चासत्राचे आयोजन प्राचार्य डॉ. राजेंद्र कांबळे यांच्या अध्यक्षतेखाली करण्यात आले. या चर्चासत्रात सामाजिक कार्यकर्ता पारमिता गजभिये व गीता दळवी यांनी बाल विवाहामुळे होणारे दुष्परिणाम तथा यौन अपराधामुळे मुली व मुलांचे संरक्षण याबाबत सविस्तर माहिती विद्यार्थ्यांना देण्यात आली. पोक्सो कायदा मुलांकरिता एक मजबूत सुरक्षा कवच असून, यौन गुन्हेगारी थांबविण्यासाठी आणि पीडितांना संरक्षण व न्याय देण्याकरिता कायदा असून या मुळे बाल गुन्हेगारी विरुद्ध सक्त शिक्षेचा प्रावधान सदरहु कायद्यात आहे अशी माहिती चर्चासत्रात आहे. प्राचार्य डॉ. कांबळे यांनी विद्यार्थ्यांना दिली. चर्चासत्राचे संचालन प्रा. मंजुषा ढोबळे यांनी केले तर आभार प्रा. निधी गुप्ता यांनी मानले. या चर्चासत्रात वक्त्यांनी विद्यार्थ्यांनी विचारलेल्या प्रश्नांचे व शंकेचे निरा सरण करून त्यांचे समाधान केले.

21 डिसेंबरला 'आयुष्याची नवी पहाट'चे प्रकाशन

नागपूर : काव्यप्रेमी शिक्षक मंच आयोजित 16 वे साहित्य संमेलन भंडारा येथे 21 तारखेला होत आहे. याप्रसंगी नागपूरच्या सुप्रसिद्ध कवयित्री निशा खापरे यांच्या 'आयुष्याची नवी पहाट' या काव्यसंग्रहाचे प्रकाशन होत आहे. काव्यसंग्रहाचा प्रकाशन सोहळा संमेलनाध्यक्ष प्रदीप दाते (विदर्भ साहित्य संघाचे अध्यक्ष), उद्घाटक राजा धर्माधिकारी, स्वागताध्यक्ष दीपक सपकाळ यांचे हस्ते पार पडणार आहे. यावेळी प्रमुख अतिथी राजेंद्र फंड, काव्यप्रेमी काव्यमंचाचे राज्याध्यक्ष आनंद घोडके, सचिव कालिदास चवडेकर, कोषाध्यक्ष कृष्णा शिंदे तसेच समस्त राज्यसमिती पदाधिकारी, नागपूर विभाग पदाधिकारी, नागपूर जिल्हा पदाधिकारी यांची विशेष उपस्थिती राहणार आहे. 'आयुष्याची नवी पहाट' या काव्यसंग्रहाला महाराष्ट्रातील प्रथितयश कवी, लेखक व समीक्षक डी.बी. जगत्पुरिया याची अभ्यासू प्रस्तावना असून सुप्रसिद्ध ब्लर्बमास्टर प्रभाकर तांडेकर 'प्रदत्त' यांनी काव्यसंग्रहाची आस्वादनपूर्ण पाठराखण केली आहे. पुणे येथील साहित्यिक राजन लाखे यांची प्रोत्साहनपर शुभेच्छा लाभली आहे. अविशा प्रकाशनाची निर्मिती सर्वांगसुंदर आहे; हे विशेष!

प्रा. जावेद पाशा यांना महाराष्ट्र फाउंडेशनचा पुरस्कार!

नागपूर : महाराष्ट्राच्या साहित्य, सांस्कृतिक आणि सामाजिक जीवनात आपले वेगळे, ठाम आणि संवेदनशील स्थान निर्माण करणारे प्रा. जावेद पाशा कुरेशी यांना अमेरिकेतील महाराष्ट्र फाउंडेशनचा प्रतिष्ठित पुरस्कार जाहीर झाला आहे. 50 हजार रुपये रोख, स्मृती चिन्ह व सत्कार असा सन्मान 17 जानेवारी रोजी एस. एम. जोशी सभागृह, पुणे येथे प्रदान करण्यात येणार आहे.

ही जावेद पाशा यांची केवळ वैयक्तिक कामगिरी नसून समकालीन मुस्लिम मराठी साहित्यविश्वासाठी अभिमानाची बाब आहे. हा पुरस्कार त्यांच्या दीर्घकालीन साहित्य साधना, वैचारिक स्पष्टता आणि सामाजिक भान असलेल्या लेखनाची, प्रबोधनाच्या चळवळीची आणि सामाजिक आंदोलनाची योग्य दखल आहे. जावेद पाशा कुरेशी यांच्या कवितेतून, लेखनातून आणि वैचारिक मांडणीतून सतत माणूस केंद्रस्थानी राहिला आहे. दंगलग्रस्त वास्तव, अल्पसंख्याकांचे प्रश्न, सामाजिक अन्याय, मानवी वेदना, विद्रोह आणि संविधानिक मूल्यांची जाणीव, हे सारे विषय त्यांनी केवळ भावनिक पातळीवर न मांडता, विवेकशील आणि बौद्धिक प्रामाणिकतेने हाताळले. त्यांच्या कवितांमधील विद्रोह हा आक्रमक नसून तो विवेकशील, प्रश्न विचारणारा आणि परिवर्तनाची दिशा दाखवणारा आहे. अभ्यासक, कवी, समीक्षक आणि सामाजिक भाष्यकार अशा विविध भूमिका समर्थपणे निभावताना त्यांनी कधीही तडजोडीचा मार्ग स्वीकारला नाही. साहित्य म्हणजे केवळ सौंदर्याचा खेळ नसून ते समाजाशी बांधील असलेले जबाबदार माध्यम आहे, ही भूमिका त्यांच्या संपूर्ण कार्यातून ठळकपणे दिसून येते. अमेरिकेतील महाराष्ट्र फाउंडेशनसारख्या प्रतिष्ठित संस्थेने त्यांच्या कार्याची दखल घेणे म्हणजे प्रगतिशील, मानवतावादी आणि लोकाभिमुख साहित्यिक भूमिकेचा सन्मान होय. हा पुरस्कार नव्या पिढीतील लेखक, कवी आणि अभ्यासकांसाठीही प्रेरणादायी ठरेल की प्रामाणिक विचार, सामाजिक बांधिलकी आणि सातत्यपूर्ण परिश्रम यांना शेवटी योग्य मान्यता मिळते. जावेद पाशा कुरेशी यांना या गौरवाबद्दल मनःपूर्वक अभिनंदन! त्यांच्या लेखणीतून असेच सशक्त, निर्भीड आणि मानवतावादी विचार समाजापर्यंत पोहोचत राहोत, हीच सदिच्छा.

डॉ. भाऊसाहेब देशमुख यांच्या कार्यावर 'नॉन क्रेडिट' अभ्यासक्रमाची मागणी

नागपुरात सांकेतिक उपोषण

नागपूर : ॲग्रो-व्हेट ॲग्रो इंजिनिअरिंग मित्र परिवार तर्फे डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठांतर्गत सर्व अभ्यासक्रमात 'भाऊसाहेब' देशमुख यांच्या जीवनकार्यावर मूल्यांकन नसणारा अभ्यासक्रम सुरू करण्याची मागणी करण्यात आली आहे. या मागणीसाठी आजी-माजी विद्यार्थी, विद्यार्थीनी आणि शहरातील नामांकित सामाजिक संस्थांनी एकदिवसीय सांकेतिक उपोषण आयोजित केले होते. हे उपोषण आज,13 डिसेंबर रोजी कृषी महाविद्यालय, नागपूर येथे भाऊसाहेबांच्या स्मारकाजवळ झाले. यावेळी विद्यापीठाचे माजी कुलगुरू डॉ. शरद निंबाळकर उपस्थित होते. त्यांनी डॉ. पंजाबराव देशमुख यांच्या महान कार्याचा गौरवपूर्ण उल्लेख करून मार्गदर्शन केले. डॉ. पंजाबराव देशमुख यांच्या जयंतीला 2023 ला 125 वर्षे पूर्ण झाल्यानंतरही शासन दरबारी त्यांच्या योगदानाचा गौरव अपेक्षित प्रमाणात होत नसल्याची नाराजी या आंदोलनादरम्यान व्यक्त करण्यात आली. आजी-माजी विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या पुतळ्याजवळ अहोभावाने त्यांच्या कार्याचे स्मरण केले. या उपोषणा दरम्यान विद्यार्थ्यांनी प्रमुख मागण्या मांडल्या भाऊसाहेब यांच्या जयंती वा पुण्यतिथीला प्रत्येक विधानसभा क्षेत्रात कृषी चर्चासत्रांचे आयोजन करण्यात यावे. शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांसाठी स्वतंत्र 'कृषी पदवीधर आमदार/खासदार' पदनिर्मितीची यंत्रणा तयार करण्यात यावी. काही मागण्या केंद्र सरकारच्या अखत्यारीतील असल्याने त्या संदर्भात राज्य सरकारने पुढाकार घेऊन आवश्यक पाठपुरावा करावा, अशी विद्यार्थ्यांची विनंती आहे. उपोषणात विजय जवंदिया, (शेतकरी नेते), सुनील केदार (माजी मंत्री), प्राध्यापक शरद पाटील, नाना आखरे, प्राध्यापक राजीव जगताप (अध्यक्ष - जन मंच), अनिल अहिरकर (शहर अध्यक्ष राष्ट्रवादी),जय देशमुख(सचिव राष्ट्रवादी काँग्रेस), सुधांशु मोहोड(प्रदेश कार्याध्यक्ष संभाजी ब्रिगेड) सलील देशमुख (राष्ट्रवादी काँग्रेस) मान्यवरांनी मार्गदर्शन केले, दिलीप मोहितकर अध्यक्ष, प्रणय पराते सचिव, राऊत, चक्रधर गोस्वामी, मोहन केदार, दीपक भोंगळे, मिलिंद राऊत, लक्ष्मीकांत पडोळे, राष्ट्रपाल पाटील, नरेंद्र सूर्यवंशी, संजीव देशमुख, हेमंत खराबे, पराग देशमुख उपोषणाला बसलेले होते.

गडचिरोली जिल्हा सार्वजनिक ग्रंथालय संघाचे अधिवेशन उत्साहात साजरे

गडचिरोली : जिल्हा सार्वजनिक ग्रंथालय संघाचे अधिवेशन नुकतेच शिवाजी महाविद्यालयाच्या सभागृहात उत्साहात साजरे करण्यात आले. छत्रपती शिवाजी महाराज आणि ग्रंथालय शास्त्राचे जनक सी. रंगराजन यांचे प्रतिमेचे पूजन करून अधिवेशनाची सुरुवात करण्यात आली. अध्यक्षस्थानी दिलीपराव म्हस्के माजी न्यायाधीश यांनी भूषविले तर उद्घाटन संकल्प फाउंडेशन चे संस्थापक डॉ. पंकज नरुले यांच्या हस्ते झाले. ज्येष्ठ साहित्यिक ग्रामगीताचार्य बंडोपंत बोढेकर, जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी सुनील गजभारे, नागपूर विभाग ग्रंथालय संघाचे प्रमुख कार्यवाह प्राचार्य भाऊराव पत्रे, जिल्हा सार्वजनिक ग्रंथालय संघाचे अध्यक्ष जगदीश म्हस्के, सचिव रवींद्र समर्थ, कोषाध्यक्ष अरुण मुनघाटे हे उपस्थित होते. मानवी जीवनात ग्रंथाचे महत्व मोठे असून आजवर गावोगावी वाचकांपर्यंत उत्तमोत्तम ग्रंथ उपलब्ध करून देण्याचे काम ग्रंथालय सेवकांनी मोठ्या निष्ठेने केले आहे. दुसऱ्या सत्रात आजच्या वाचकांचे दृष्टीने ग्रंथालयाच्या अद्यावतीकरणाची गरज या विषयावर जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी सुनील गजभारे यांनी ग्रंथालयाचे संगणीकरण, विविध डिजिटल एप चा उपयोग, ए-आय चा उपयोग, ई-बुक, डिजिटल वाचनालय ही आजची गरज असल्याचे मत विषद केले. तर प्रा. संध्या येलेकर यांनी कपाटातील ग्रंथाची स्थिती यावर भाष्य केले. शेवटच्या सत्रात झालेल्या खुल्या अधिवेशनात ग्रंथालयांची प्रलंबित असणारी 40टक्के वाढ शासनाने मंजूर करून अदा करावी, सार्वजनिक ग्रंथालय कर्मचाऱ्यांना वेतनश्रेणी व सेवाशर्ती देण्यात यावी, नवीन ग्रंथालयांना शासन मान्यता व वर्गबदल देणे सुरु करावे, ग्रामीण भागातील 1 ते 10 पटसंख्या असणाऱ्या प्राथमिक शाळा शासनाने बंद करून ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना शिक्षणापासून वंचित करू नये यासारखे महत्त्वाचे ठराव सर्वानुमते पारित करण्यात आले. कार्यक्रमाचे संचालन केशवन कावंडर यांनी केले. हे अधिवेशन यशस्वी करण्याकरिता अध्यक्ष जगदीश म्हस्के, ग्रंथमित्र भाऊराव पत्रे, सचिव रवींद्र समर्थ, अरुण मुनघाटे, अशोक चलाख, मुकुंद म्हशाखेत्री, संतोष मशाखेत्री, प्रभाकर पाल, विकास पाल,अजय जक्कुलवार, हरिराम मातेरे, प्रमोद शेंडे, अविनाश निकोडे, दिलीप म्हशाखेत्री, डोमाजी मुनघाटे, देवराव चौधरी, स्वप्नील पीपरे, रविसागर चुधरी, देवेंद्र ब्राम्हणवाडे, अनंत झंजाड, प्रियंका म्हस्के, सुप्रिया धोडरे, कांचन आत्राम आदींनी मोलाचे सहकार्य केले

खैरगाव येथे कर्मयोगी तुकारामदादा गीताचार्य जयंती साजरी

चंद्रपूर : श्रीगुरूदेव सेवा मंडळ ऊर्जानगर व खैरगांव (चांदसुर्ला) शाखेच्या वतीने श्रीगुरुदेव सामुदायिक प्रार्थना मंदिर खैरगाव येथे कर्मयोगी संत तुकारामदादा गीताचार्य यांच्या जयंतीचे आयोजन करण्यात आले होते.

कार्यक्रमाच्या अध्यक्षा म्हणून श्रीगुरुदेव सेवा महिला मंडळाच्या अध्यक्षा प्रतिभा पत्रकार अध्यक्षस्थानी होत्या. तर ज्येष्ठ नागरिक तथा माजी पोलीस पाटील आनंदराव ताजने यांनी उद्घाटन केले. प्रमुख वक्ते म्हणून ज्येष्ठ साहित्यिक ग्रामगीताचार्य बंडोपंत बोढेकर तर धम्ममित्र नामदेव गेडकर, उर्जानगर शाखेचे सहसचिव सुयोग वऱ्हाटे यांची उपस्थिती होती. प्रास्ताविक देवराव कोंडेकर यांनी केले तर धम्ममित्र नामदेव गेडकर यांनी कर्मयोगी दादांची आठवण सांगितली. यावेळी पत्रकार म्हणाल्या की, कर्मयोगी गीताचार्य दादा हे अतिशय ध्येयवादी होते, ते कामालाच राम मानत होते, अश्या त्या म्हणाल्या.

बंडोपंत बोढेकर यावेळी म्हणाले की, सेवा मंडळाच्या प्रचार यज्ञात दादांनी आपले जीवन समर्पित केले. त्यांचे सेवाभावी त्यागी जीवन, संत तत्वांचे आचरण, लोकजागृती अलौकिक असे होती.

यावेळी कर्मयोगी तुकारामदादा गीताचार्य विचार प्रतिष्ठान नागपूर द्वारा निर्मित ग्रामस्वराज्य दिनदर्शिका 2026 चे विमोचन मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी मंडळाचे वतीने बंडोपंत बोढेकर व सुयोग वऱ्हाटे यांना वाढदिवसानिमित्त भेटवस्तू देऊन शुभेच्छा देण्यात आल्या. या कार्यक्रमाचे संचालन उर्जानगर शाखेचे सेवाधिकारी शंकर दरेकर यांनी केले तर आभार दिक्षा वाघ यांनी मानले. यावेळी स्वतंत्र युवा संस्था खैरगांव व गुरूदेव सेवा मंडळाच्या सेवकांचा सहयोग लाभला व शेवटी राष्ट्रवंदनेने कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.

21 ते 25 डिसेंबर दरम्यान धम्मभूमी फेस्टिवल

ऐतिहासिक धम्मभूमीवर महाबुद्धवंदनेसाठी भंते विनाचार्य येणार

शिवभीम शाहीरा सीमा पाटील यांच्या प्रबोधन नाट्याने समारोप

देहूरोड : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 14ऑक्टोबर 1956 बीजी बुद्ध धम्म दिक्षा दिली. त्यामुळे नागपूर आपले प्रेरणास्थान झाले, हे आपण जाणतोच. पण या घटनेच्या 2 वर्षापूर्वी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी देहूरोड येथे बुद्धरूप स्थापन करून बुद्धाच्या ओटीत आपल्याला 25 डिसेंबर 1954 रोजी टाकले. त्या ठिकाणी धम्मपीठ निर्माण करण्याचे डॉ. बाबासाहेबांनी आपल्याला सांगितले. या ऐतिहासिक धम्मभूमी बुद्धरूप स्थापन करण्याच्या 71 व्या वर्धापन दिनानिमित्त बुद्धविहार कृती समिती तर्फे 21 ते 25 डिसेंबर दरम्यान धम्मभूमी फेस्टिवल चे आयोजन करण्यात आले आहे. 25 डिसेंबर ला महाबुद्धवंदना महाबोधी महाविहार मुक्ती आंदोलनाचे प्रमुख भंते विनाचार्य यांच्या प्रमुख उपस्थितीत पार पडणार आहे. त्यानंतर भंते विनाचार्य यांच्या द्वारा बुद्ध धम्म दिक्षा सोहळा होणार आहे. महाबोधी महाविहार बुद्धगया मुक्ती समर्थन परिषदेचे आयोजन केले आहे याचे उद्घाटन पण ते विनाचार्य यांच्या हस्ते होणार असून यामध्ये विलास खरात राष्ट्रीय अध्यक्ष सनातन धर्म, डी.एस. नरसिंगे राज्याध्यक्ष सत्यशोधक समाज महासंघ, पद्मश्री लक्ष्मण माने माजी आमदार, पैगंबर शेख मुस्लिम समाज सुधारक, डॉ. राजेंद्र भालशंकर पाली भाषा अभ्यासक, विनोद राऊत पत्रकार, डॉ. मिलिंद तायडे, योगेश राऊत, मंगलदास पडवेकर, सुरेश भालेराव सामील होतील. प्रबुद्ध रत्न पुरस्कार खासदार राजाराम [illegible] प्रबुद्ध साहित्यरत्न पुरस्कार डॉ. सुभाष खंडारे, वर्धा, गानसम्राट पुरस्कार प्रसिद्ध गायक आनंद शिंदे, न्यायरत्न पुरस्कार ॲड. सुनील डोंगरे, वृत्तरत्न पुरस्कार संजय आवटे प्रसिद्ध पत्रकार, धम्मरत्न पुरस्कार जॉली मोरे, भीमरत्न पुरस्कार विजय तुकाराम गायकवाड, प्रभाकर कवडे आणि प्रज्ञा गवळी सोनवणे, मुख्याध्यापिका ज्ञान प्रभात विद्यालय, उद्योगरत्न पुरस्कार अमोल ठोकळे, समाजरत्न पुरस्कार उत्तमराव कामठे आणि क्रांतिरत्न पुरस्कार सतीश काळे यांना प्रदान करण्यात येणार आहे. तरी भीम आणि बुद्ध अनुयायांनी मोठ्या संख्येने या धम्मभूमी फेस्टिवलमध्ये वैयक्तिकरित्या, संघटनाद्वारे तसेच बुद्धविहाराद्वारे सामील व्हावे, असे आवाहन भीमपुत्र टेक्सास गायकवाड यांनी केले आहे. या धम्मभूमी फेस्टिवलचे आयोजन बुद्ध विहार कृती समिती ऐतिहासिक धम्मभूमी देहूरोड, अष्टप्रधान मंडळ, धम्मभूमी सुरक्षा समिती, धम्मभूमी महिला महासंघ, धम्मभूमी ज्येष्ठ उपासक संघ, धम्मभूमी एज्युकेशन सोसायटी यांनी केले आहे. या धम्मभूमी फेस्टिवल संयोजक म्हणून राहुल खांडेकर कार्य करत आहेत.

बहुजन सौरभ

इथे संपर्क साधावा

- **प्रवीण गायकवाड**
09850301528
विश्वकर्मा नगर, कुकडे लाऊड, वंजारीनगर, एम्प्रेस मिल कॉलनी
- **निलेश कांबळे**
मो. 94236 34976
एरिया : उंटखाना, दत्तात्रयनगर, सुभेदार ले आउट , म्हाळगीनगर
- **सुनील कुंभारे**
मो. 98238 94329
- **विशाखा नारायणे**
मो. 99602 41648
एरिया : जोगी नगर , काशी नगर, धाडीवाल ले आऊट, सुयोग नगर, रानवाडी
- **प्रमोद चहांदे**
मो. 9273170800
जोगी नगर, धाडीवाल ले आऊट, संयोग नगर, नरेंद्र नगर,
- **चंदू नगरारे**
मो. 9975968852
शताब्दी नगर, काशी नगर, अभयनगर, जयवंतनगर, भीम नगर, जोगी नगर.
- **निलेश वालदे**
मो.9764772886
मोहन नगर. गौतम नगर, गड्डीगोदाम परिसर
- **मसारकर**
मो. 918080158604
धाडीवाल ले आउट.
- **लिना विनोद भोवते**
मो.9021770694
इंदोरा, जरीपटका, भीमचौक, नाराघाट.
- **प्रविण राजाराम ठवरे**
मो. 9372331798
मॉडेल टॉऊन, बेझनबाग.
- **रितेश अनिल बोदेले**
मो. 9511843694
WCL पॉव ग्रीड
- **गगन प्रताप नाहारकर**
मो. 8793389936
मेकोसाबाग, नवा नकाशा.
- **प्रमोद बागडे**
मो. 9764973627
इंदोरा, सुगत नगर.
- **बी प्रकाश राव**
मो. 9022621075
भीमचौक, बेझनबाग, मेकोसाबाग.
- **पुष्पीत कराडे**
मो. 8055416108
वैशाली नगर, राणी दुर्गावती चौक.
- **राहुल राजकुमार जांबुळकर**
मो. 9673392025, नारी.
- **श्रीकांत वासनिक**
मो. 9767624345
काचीपूरा, बाबूळखेडा, पार्वती नगर, रमा नगर, जय भिम नगर.
- **मंगेश शंभरकर**
मो. 9970258703
नरेंद्र नगर, सुयोग नगर, भिम नगर, शताब्दी नगर.
- **निळकंठ वि. जवादे**
मो. 9623773365
रमा नगर, मनीष नगर.
- **विनोद कृष्णराव डूले**
वेदांगा न्यूजपेपर, झिंगाबाई टाकळी, गोधनी रोड, .
मो. 7447767922
- **आशिष थुल**
मो. 9423400956
धरमपेठ, आंबेडकरनगर
- **राम मानवटकर**
मो. 8626037360,
न्यू. मनिष नगर
- **अमन शरणागत**
मो.9575673895
टेकअप सिटी , दिघोरी, बहादूरा पेपर एजन्सी,
- **राहुल आठवले**
मो.8485854398
संबोधी बुद्ध विहार, गिट्टीखदान, काटोल रोड, नागपूर
- **दिगाबर पांडुरंग वासनिक**
मो.9561974131
454- नविन सुभेदार ले आऊट
दिनेश पेपर एजन्सी
- **गौतम भीमराव मेश्राम**
जयवंत नगर , अभयनगर
मो. 9975941830
- **स्वप्निल वाढबुधे**
न्यू अमर नगर, शेषनगर, विठ्ठल नगर, सिद्धेश्वरी नगर, चक्रपाणी नगर, गजानन नगर. मो. 96046 54382
- **योगेश मेहर**
टेक ऑफ सिटी, बहादुरा परिसर
मो. 919552971648
- **दिनेश टेंभुर्णे**
इंदोरा, लष्करी बाग, बेझनबाग, पी. डब्ल्यू एस. कॉलेज परिसर
मो. 8806511702
- **गजानन गायकवाड**
कार्तिक मार्टड्ड , बेसा सेंटर, पेट्रोल पंप जवळ, बेसा
मो.9921552488
- **राजेश नंदनवार**
राहुलनगर, सोमलवाडा
मो. 9850335018
- **विनायक हाडके**
प्रतापनगर
मो.न.9545750757
- **शैलेश माटे**
जयताळा, त्रिमूर्ती नगर, अंबाझरी मो. 9767987363
- **संदिप टेंभुरकर**
समता नगर, नारा रोड नागपूर
मो. 8657565247

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648